

Septyni pasaulio stebuklai

Pratarmė

Žmones visada žavėjo nepaprasti, reikšmingi pasiekimai. Senovės graikai olimpinėms žaidynėms sukūrė šūkį „Aukščiau, greičiau, stipriau“, kuris tapo ir šių laikų sporto devizu. Tačiau aukščiausių rezultatų siekiama ne tik sportuojant. Kuris dangoraižis – aukščiausias? Kuris automobilis ar lėktuvas – visų greičiausias? Kas pirmasis apsilankė Kosmose? Netgi gana beprasmiškas klausimas: „Kas ilgiausiai iškabėtų ant šakos dešimties metrų aukštyje?“ azartiškai domina daugelį laikraščių skaitytojų. Mat vaikantis rekordų dažnai pasiekiama nuostabių rezultatų.

Vis dėlto septynis pasaulio stebuklus neteisinga būtų laikyti rekordais. Be abejo, Cheopso piramidė (ir Didžioji kinų siena) iki šiol – didžiausi žmonių sukurti statiniai, o Dzeuso šventykla Olimpijoje kadaise buvo didžiausias ir puošniausias kulto statinys Graikijoje. Tačiau Dzeuso statula, stovėjusi šventykloje, nelaikoma didžiausia; ji buvo įžymi savo meniškumu. Kabantys Semiramidės sodai prie pasaulio stebuklų priskiriami irgi ne dėl savo dydžio, bet dėl grožio.

Taigi kiekvienas iš septynių pasaulio stebuklų – tai aukščiausias to meto technikos pasiekimas. Be to, stebino ir žavėjo jų meniškas tobulumas. Pasaulio stebuklai – didingi meno ir technikos deriniai; būtent todėl jie ir nepamirštami.

Šioje serijos „KAS YRA KAS“ knygoje pasakojama tokia septynių pasaulio stebuklų istorija, kokią dabar galima atkurti, remiantis senovės rašytiniais šaltiniais, tiriant statinių liekanas. Čia pasakojama apie septynių stebuklų kilmę, reikšmę tų laikų pasauliui ir tolesnį likimą.

NUOTRAUKOS: AKG, BERLYNAS: 4, 8 VID, 14 A, 25, 29, 31, 33, 36 D, 38, 43 A, 47 D;
PROF. E. BAUER, VAILHAIMAS: 32 D, 37 A, 43 V; BPK, BERLYNAS: 6 V, 19 (3), 26, 27 D, 46 V, 47 OM;
DPA, FRANKFURTAS PRIE MAINO: 6 K, 7, 8 V, 9 VID, 14 V, 28, 40 D; PROF. DR. FRANKE, MIUNCHENAS: 27 A (2);
HIRMERIO FOTOARCHYVAS, MIUNCHENAS: 18 K; IFA-BILDERTEAM, MIUNCHENAS: 20; LOTOS FILM, KAUFBOIRENAS:
9 V, 13 A, 20 V, 30, 31 K, 34 A, 36 K, 37 V (2); NACIONALINIS MUZIEJUS, ATĖNAI: 27 V; F. TEICHMANN, ŠTUTGARTAS: 13 V;
ULLSTEIN BILDERDIENST, BERLYNAS: 22 A; ZEFA BILDAGENTUR, DIUSELDORFAS: 39

Iš vokiečių kalbos vertė Darius Stankevičius
Redagavo Audronė Gečiauskienė

Tiražas 3000 egz.

Udk 087.5:008(091)
Re71
ISBN 9955-573-94-5

Turinys

Nuo neatmenamų laikų septynetui teikiama ypatinga reikšmė – jis laikomas magišku arba šventu skaičiumi.

Septyni – šventas skaičius

Kodėl septyni – ypatingas skaičius?

Daugelyje Antikos tautų septynetas laikytas ypatingu skaičiumi. Senovės Egipto ir Babilonijos filosofijos ir astronomijos mokslai septynetui, „gyvybės skaičių“ – trejeto ir ketverto – sumai, skyrė ypatingą vietą: juk tėvas, motina ir vaikas, taigi – trys žmonės, yra gyvybės pagrindas, o ketvertas – tai skaičius pasaulio krypčių, iš kurių vėjas atneša laukų gyvybę ir derlingumą palaikantį lietų.

Graikų filosofas ir matematikas Pitagoras, gyvenęs VI a. pr. Kr., septyneto reikšmę irgi vertino kaip trejeto ir ketverto sumą: mat trikampį ir keturkampį Antikos matematikai laikė tobulomis figūromis. Taigi septynetas – tobulųjų trejeto ir ketverto suma – laikytas šventu skaičiumi.

Judėjų kultūra septynetui irgi teikė išskirtinę reikšmę: judėjų Biblijos – Senojo Testamento pirmoje Mozės knygoje rašoma, kad Dievas pasaulį sukūręs per šešias dienas, o septintąją, šabo dieną, Viešpats ilsėjosi. Taigi šią poilsio dieną reikia švęsti kaip reikalauja Mozė dešimtyje Dievo įsakymų. Nuo tada judėjai, vėliau – ir krikščionys, perėmę Senąjį Testamentą, septynetą ėmė laikyti šventu skaičiumi.

Žydų religijoje septynšakė žvakidė – menora simbolizuoja šešias savaitės dienas ir šabą.

Septyneto simbolinė reikšmė vertinta daugelyje gyvenimo sričių: senovės graikai kasmet išrinkdavo septynis geriausius

Šiais laikais septyniais antikiniais pasaulio stebuklais laikomi šie statiniai: Cheopso piramidė Gizoje, kabantys sodai Babilone, Dzeuso statula Olimpijoje, Artemidės šventykla Efese, Mauzolo kapavietė Halikarnase, Rodo kolosas ir Aleksandrijos švyturys.

tragikus ir komikus; kaip ir senovės romėnai jie garbino septynis išminčius; Roma buvo pastatyta ant septynių kalvų.

Katalikų bažnyčios mokymas nurodo, kad yra septynios didžiosios nuodėmės ir septyni Sakramentai. Musulmonų tikėjimas skelbia, kad septintasis dangus – tai visiško dvasinio nuskaidrėjimo vieta.

Birželio 27-ąją, Septynių brolių miegančių dieną, krikščionys pagerbia atminimą tų septynių Dievo brolių, kurie 251 m. kaip tikėjimo kankiniai gyvi buvo užmūryti sienoje. Anot liaudies išminčių, jei tą dieną lyja, tai septynias vasaros savaites bus prasti orai. Tuomet patartina susikrauti mantą ir septynmyliais žingsniais sprukti kuo toliau...

Pasakose irgi figūruoja mįslingas skaičius septyni: Mėlynbarzdis turėjo septynias žmonas, Snieguolė gyveno pas septynis nykštukus už septynių kalnų, septyni švabai – tai juokingi ir drąsūs didvyriai, o narsusis siuvėjas vienu smūgiu užmušė septynias muses. Pasaulio kultūrose atrasime daugybę pavyzdžių su reikšminguoju septynetu.

Kas pirmasis aprašė 7 pasaulio stebuklus?

Vieni seniausių dalykų, kuriuos sieja skaičius septyni – tai septyni pasaulio stebuklai, garsiausi ir nuostabiausi senovės statiniai bei meno kūriniai. Pirmasis visai išlikęs rašytinis šaltinis, kuriame aprašomi septyni pasaulio stebuklai, priskiriamas Antipatrui iš Sidono (II a. pr. Kr.). Tiesą sakant, jo knyga – ne filosofinis traktatas ar iliustruotas meno kūrinių aprašas, bet lyg ir kelionių vadovas.

Antipatras savo kelionių metu (jeigu jis apskritai keliavo, o nepateikė vien pasakojimų) daugiausia traukė prekybiniais keliais, kurie tiesėsi per to meto šalis. Graikijoje Antipatras rado vieną iš septynių pasaulio stebuklų: Fidijo sukurtą Dzeuso statulą Olimpijoje. Mažojoje Azijoje keliauninkas regėjo Artemidės šventyklą Efese ir karaliaus Mauzolo kapavietę, Rodo saloje – kolosą, Saulės dievo Helijo statulą, Afrikoje – Cheopso piramidę Gizoje, o Vakarų Azijoje – kabančius

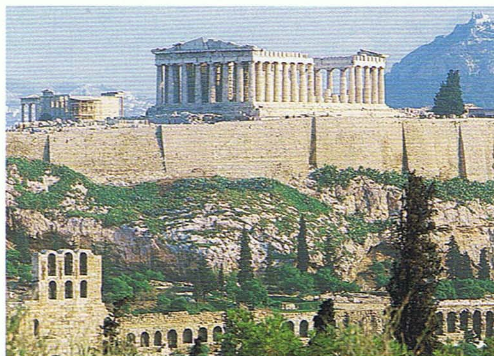
karalienės Semiramidės sodus bei gynybines Babilono miesto sienas.

Šis Antipatro sudarytas pasaulio stebuklų sąrašas, į kurį vietoj gynybinių Babilono sienų vėliau įtrauktas Aleksandrijos švyturys, nepasikeitė iki šių dienų.

Antipatras nepaminėjo tų garsių statinių, kurie, tiesą sakant, stūksojo bemaž po jo nosim, pavyzdžiui, Atėnų akropolio. Mat jo knyga turėjo būti kelionių vadovas, skirtas išsilavinusiems graikams, taigi rašytojas nesusivargino graikams siūlyti aplankyti jų pačių Akropolį.

Biblinė istorija apie Babelio bokšto statybą – daugelio meno kūrinių motyvas. Šio vieno garsiausių paveikslų autorius – Nyderlandų dailininkas Piteris Breigelis Vyresnysis.

Akropolis, tapęs pavyzdžiu daugeliui statinių, stovi ant kalvos, iškilęs virš Atėnų.

Kodėl Babelio bokštas nelaikomas pasaulio stebuklu?

Pažymėtina, kad Antipatras į savo knygą įtraukė tik tuos „stebuklus“, kuriuos jo laikais dar buvo galima pamatyti. Pavyzdžiui, Babelio bokštas, dar vienas nuostabus to meto architektūros pasiekimas, Antipatro gyvenamuoju laikotarpiu buvo sugriuvęs, taigi nelaikytinas „įžymybe“. Antipatras nė nemanė savo amžininkams siūlyti apžiūrėti griuvenas, kurių rafinuoto skonio helėnai nelaikė vertingu objektu.

Europoje įsigalėjus krikščionybei liautasi domėtis Antika. Tuo metu iš pasaulio stebuklų – išskyrus Cheopso piramidę – teliko vargani griuvėsiai; taigi senovės didybė nugrimzdo į užmarštį.

Galbūt šiandien ničnieko nenutuoktume apie pasaulio stebuklus, jei ne arabų mokslininkai. Būtent jie ieškojo Antikos autorių traktatų, juos studijavo. Mokslininkai juos išvertė, ir žinios apie didžius praeities darbus pasiekė viduramžius bei Naujuosius amžius.

XV a. pabaigoje, Renesanso laikotarpiu, Europoje vėl susidomėta Antika. Austrų architektas Fišeris fon Erlachas (1656–1723), remdamasis istoriniais šaltiniais, savo veikale „Architektūros istorijos metmenys“ aprašė septynis pasaulio stebuklus, primindamas apie juos europiečiams. Prireikė dar dviejų šimtmečių, kol antikinės senienos pradėtos rimtai tyrinėti. Prasidėjo archoeloginiai kasinėjimai, ir pasaulio stebuklai vėl buvo atrasti.

ATĖNŲ AKROPOLIS – maždaug prieš 3 000 metų kalvoje įrengta tvirtovė, kurioje gyventojai slėpdavosi nuo pavojų. Ten buvo Atėnų karaliaus rezidencija. Po pergalės prieš persus (480 m. pr. Kr.) Akropolis tapo Atėnų jūrų sąjungos, kurią sudarė keliolika Graikijos miestų, religinis centras. Tuomet pastatytos didžiosios šventyklos: Partenonas, Propilėjai, Erechtėjonas ir pergalės deivės Nikės šventykla. Šiandien iš jų likę tik griuvėsiai. Vis dėlto jų architektūrinė struktūra, kurioje dominuoja kolonos ir taisyklingos geometrinės proporcijos, iki šiol tebėra visuomeninių statinių pavyzdys.

Cheopso piramidė

Koks yra pirmasis pasaulio stebuklas?

Cheopso piramidė Gizoje, Egipte, pavadinta jos statytojo faraono Cheopso (2551–2528 m. pr. Kr.) vardu, – seniausias ir vis dėlto vienintelis daugmaž išlikęs pasaulio stebuklas. Šis milžiniškas statinys kartais vadinamas Didžiąja piramide; ji minima pirmoji tarp kitų pasaulio stebuklų.

Cheopso piramidė bei Didžioji kinų siena – didžiausi statiniai žmonijos istorijoje. Piramidės aukštis – 146,6 m, taigi ji prilygsta maždaug 50 aukštų dangoraižiui. Jos pagrindo paviršiuje tilptų visos penkios didžiausios pasaulio bažnyčios – Šv. Petro bazilika Romoje, Šv. Pauliaus bažnyčia, Vestminsterio abatija Londone, Florencijos bei Milano katedros. Cheopso piramidės akmens luitų pakaktų visoms bažnyčioms, per XX amžių pastatytoms Vokietijoje.

Įsakymą statyti piramidę davė jaunasis faronas Cheopsas (faraonas – senovės Egipto valdovų titulas), kai tik mirė jo tėvas Snofrus. Cheopsas, kaip ir visi jo pirmtakai, pradedant faraonu Džoseriu (apie 2609–2590 m. pr. Kr.), irgi norėjo būti palaidotas piramidėje. Jis irgi troško, kad jo piramidė būtų didesnė, gražesnė ir puošnesnė už kitas.

Reikėjo atlikti parengiamuosius darbus dar prieš atgabenant iš akmenų skaldyklos rytinėje Nilo pakrantėje pirmąjį kalkakmenio luitą; piramidės statybai prireikė dviejų milijonų tokių luitų. Reikėjo atrasti tinkamą vietą statybai. Milžiniškas statinys sveria 6 400 000 tonų, taigi jo pagrindas turėjo būti itin tvirtas, antraip piramidės svoris ją pačią nugramzdintų. Tinkama vieta rasta į pietus

Anksčiau visos trys Gizos piramidės (nuotraukoje iš dešinės į kairę – Cheopso, Chefreno ir Mikerino) buvo laikomos pasaulio stebuklais. Šiais laikais tik Cheopso piramidė priskiriama prie septynerių antikinės technikos stebuklų.

Vėlesnių didžiųjų piramidžių pirmtakė – laiptuotoji piramidė Sakaroje, skirta faraonui Džoseriui, pastatyta apie 2600 m. pr. Kr. Ją statė 29 metus.

FARAONAI norėjo prabangiai gyventi ir pomirtiniame pasaulyje. Anot senovės egiptiečių tikėjimo, tam būtinas nesuiręs kūnas. Todėl faronai įsakydavo save mumifikuoti – užkonservuoti cheminėmis priemonėmis, o virš kapo kaip apsaugą sukrauti akmenų kalną, milžinišką piramidę.

nuo dabartinės Egipto sostinės Kairo, dykumos plynaukštėje, už septynių kilometrų į vakarus nuo Gizos. Ten tvirtas uolėtas pagrindas galėjo išlaikyti piramidės svorį.

Kaip statė Cheopso piramidę?

Tinkamoje vietoje pirmiausia išlygindavo gruntą; aplinkui numatytą Cheopso piramidės pagrindą pastatė vandeniui nepralaidžią sieną iš smėlio bei akmenų. Kvadratiniame pagrinde iškirto tankų, statmenai susikertančių kanalų tinklą, ir piramidės pagrindas atrodė tarsi milžiniška šachmatų lenta. Kanalus pripildė vandens, šoninėse sienose pažymėjo jo lygio aukštį, paskui vandenį išleido. Virš žymos kyšančius nelygumus pašalino akmenskaldžiai. Paskui kanalus užmūrijo. Taip buvo paruoštas piramidės pagrindas.

Šiuose parengiamuosiuose darbuose, kurie vyko apie dešimtį metų, dirbo apie 4 000 žmonių – menininkai ir architektai, akmenskaldžiai ir įvairūs amatininkai. Atlikus šiuos darbus prasidėjo pačios piramidės statyba.

Graikų istorikas Herodotas (490–420 m. pr. Kr.) rašė, kad statyba truko dar maždaug dvidešimt metų; Cheopso antkapinio paminklo statyboje dirbę apie 100 000 žmonių. Esą vien ridikėliams, svogūnams ir česnakams – statybininkų mitybos papildams, buvo

Maždaug 6 cm aukščio faraono Cheopso statulėlė iš dramblio kaulo – vienintelis išlikęs Egipto valdovo atvaizdas. Cheopso galvą puošia Žemutinio Egipto karūna, rankoje jis laiko iškilmingoms ceremonijoms skirtą vėduoklę.

Statant Medumo piramidę, įvyko baisi nelaimė: stačiu piramidės šlaitu nuslydo akmens luitai ir krisdami nusinešė daugybės darbininkų gyvybes. Piramidė liko nebaigta.

NILAS – aukštos Egipto kultūros pagrindas. Šios galingos upės, iš Ruvenzorio kalnų masyvo įtekančios į Viduržemio jūrą, ilgis – 6 671 kilometrų. Be Nilo vandens Egiptas būtų toks pat nederlingas kaip ir Sachara. Mineralinėmis medžiagomis prisotintas

upės dumblas patręšdavo laukus, taigi per metus žmonės nuimdavo kelis derlius. Nilas buvo svarbus vandens kelias: laivais arba plaustais juo plukdydavo net kelių tonų akmens luitus. Todėl graikų istorikas Herodotas (490–420 m. pr. Kr.) Egiptą pavadino „Nilo dovana".

išleista 1 600 talentų sidabro (t. y. apie 20 mln. Vokietijos markių). Daugelis šiuolaikinių tyrinėtojų abejoja istoriniuose šaltiniuose nurodomu darbininkų skaičiumi. Anot jų, tiek žmonių nesutilptų statybos teritorijoje; jau daugiau nei 8 000 žmonių kliudytų planingai dirbti.

Piramidės statybos laikotarpiu Egiptas buvo turtinga šalis. Kasmet birželio pabaigoje iki pat lapkričio Nilas išsiliedavo iš krantų, laukus padengdamas storu dumblo sluoksniu, kuris dykumų smėlį paversdavo derlinga žeme. Palankiais metais egiptiečiai nuimdavo per metus iki trijų derlių – javų, vaisių ir daržovių.

Taigi nuo birželio iki lapkričio valstiečiai negalėdavo dirbti savo laukuose. Todėl džiaugėsi, kai birželio viduryje kaime pasirodydavo faraono raštininkas, sudarantis ilgiausią sąrašą žmonių, norinčių prisidėti prie piramidės statybos.

Kas statė piramides?

Kone visi Egipto gyventojai troško dalyvauti piramidės statyboje; tai buvo ne privalomas, o savanoriškas darbas. Kodėl? Mat kiekvieną vyrą, dalyvaujantį piramidės statyboje, aprūpindavo pastoge, drabužiais, maistu, šiokiu tokiu atlygiu. Po keturių mėnesių, Nilo vandenims atslūgus, valstiečiai grįždavo į kaimus dirbti žemės. Kiekvienas egiptietis laikė garbinga, savaime suprantama pareiga prisidėti prie faraono antkapinio paminklo statybos. Mat prisidėjęs prie didingos užduoties jis tikėdavo įgausiąs dalelę dieviškojo faraono

nemirtingumo. Taigi birželio pabaigoje į Gizą plūstelėdavo minios valstiečių. Juos apgyvendindavo barakinėse laikinose pastogėse ir suskirstydavo į darbo būrius po aštuonis žmones.

Darbininkai keltais persikeldavo per Nilą ir traukdavo į akmenų skaldyklą. Ten iš uolos atkirsdavo akmens luitą ir kūjais, kaltais, pjūklais bei grąžtais apdorodavo taip, kad jo aukštis ir ilgis, kaip nurodyta, siektų 0,80–1,45 m. Kiekvienas būrys „savąjį“ luitą virvėmis ir svertais užkeldavo ant medinių pavažų. Jas tempdavo į Nilo pakrantę keliu – virtine suguldytais rąstais. Darbininkus ir

ruoštą piramidės dalį. Darbininkų būrys luitą įstatydavo ten, kur nurodydavo statybos vadovas.

Vis aukščiau kylant piramidei, platforma tolydžio ilgėjo bei siaurėjo, mažėjo viršutinė darbo aikštelė. Taigi dirbti buvo vis sunkiau.

Nilui vasarą apsėmus ir derlingu dumblu padengus dirbamus laukus, Egipto valstiečiai traukdavo į Gizą, kad prisidėtų prie piramidės statybos.

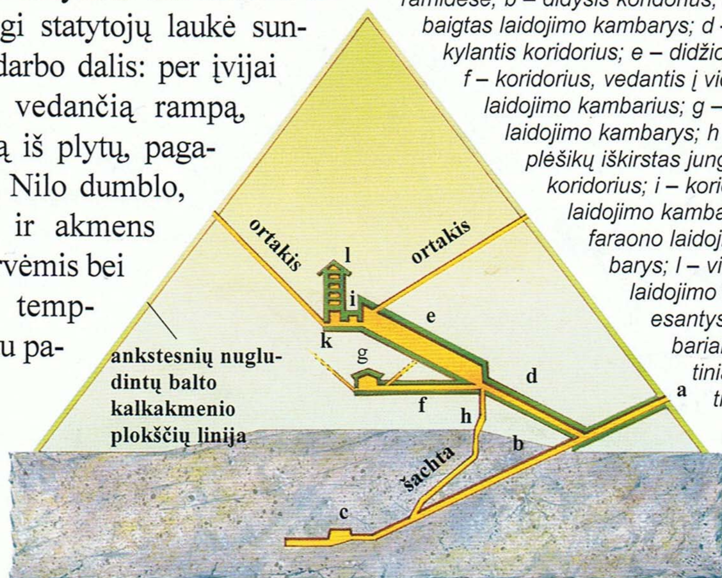
apie 7,5 tonos sveriantį tašytą akmens luitą į kitą krantą perkeldavo burlaivis.

Po to lygiais rąstais išklotu keliu luitą tempdavo į statybos vietą. Kranas ir skrysčiai dar nebuvo išrasti, taigi statytojų laukė sunkiausia darbo dalis: per įvijai aukštyn vedančią rampą, sumūrytą iš plytų, pagamintų iš Nilo dumblo, pavažas ir akmens luitus virvėmis bei svertais tempdavo į jau pa-

Koks darbas buvo pavojingiausias?

Prasidėdavo pavojingiausias darbo etapas – „piramidionas“. Rampa reikėjo užtempti į piramidės viršūnę devynių metrų aukščio luitą. Nežinoma, kiek žmonių žuvo vien šiuo, pavojingiausiu statybos etapu.

Po dvidešimties statybos metų piramidė, sudaryta iš 128 akmens luitų eilių, buvo baigta. Ji atrodė maždaug taip pat kaip ir mūsų laikais – panaši į laiptuotą kalną. Bet dar nebuvo baigta: tarpus tarp luitų teko užpildyti gipso tinku, užglaistant aštriausias iškyšas, nors piramidės paviršius ir liko gruoblėtas.

Cheopso piramidės pjūvis:
a – įėjimas iš šiaurinės pusės kaip ir visose piramidėse; b – didysis koridorius; c – nebaigtas laidojimo kambarys; d – į viršų kylantis koridorius; e – didžioji galerija; f – koridorius, vedantis į vidurinius laidojimo kambarius; g – karalienės laidojimo kambarys; h – kapų plėšikų iškirstas jungiamasis koridorius; i – koridorius su laidojimo kambariais; k – faraono laidojimo kambarys; l – virš faraono laidojimo kambario esantys tušti kambariai, skirti statiniam elektros krūviui sumažinti.

Galiausiai visas keturias trikampes išorines sienas padengė akinamai balto kalkakmenio plokštėmis. Plokščių kraštus aptašė ir suleido taip tiksliai, kad į sujungimų siūles negalėtum įbrukti net peilio geležtės; piramidė atrodė kaip vientisas milžiniškas akmens kalnas. Išorinės plokštės kiečiausiais galąstuvais buvo nušlifuotos iki tviskesio; anot to meto liudininkų, Saulės ir net Mėnulio šviesoje Cheopso antkapinis paminklas paslaptingai švytėdavęs tarsi milžiniškas, iš vidaus apšviestas kristalas.

Cheopso piramidę sudarė ne vien akmens luitai. Statinio viduje įrengtas koridorių tinklas, kuris 47 m ilgio koridoriumi, didžiąja galerija, vedė į 10,50 m ilgio, 5,30 m pločio ir 5,80 m aukščio patalpą – faraono laidojimo kambarį. Jis buvo išklotas granitu, bet neišpuoštas. Čia stovėjo didelis tuščias sarkofagas iš granito, be dangčio. Sarkofagą tikriausiai įnešė dar statant piramidę, nes jis neišsitektų nei viename koridoriuje. Tokie faraonų laidojimo kambariai aptikti beveik visose Egipto piramidėse. Tai paskutinė faraono poilsio vieta. Dvi siauros, pailgos vėdinimo ertmės iš faraono laidojimo kambario per angeles piramidės paviršiuje vedė į lauką. Turbūt jos buvo skirtos tam, kad miręs faraonas greičiau pasiektų dangaus žvaigždynus.

Kaip laidojo faraoną?

Po faraono mirties jo kūną rūpestingai išbalzamuodavo, nes faraonas tik tuomet galėjo gyventi aname pasaulyje, jei kūnas likdavo nesu-

Cheopso piramidė **didžiausia, bet toli gražu ne vienintelė Egipte. Šalia jos stovi Cheopso sūnaus Chefreno piramidė. Jos aukštis siekia 136 metrus; ji gal metru žemesnė už Cheopso piramidę, tačiau stovi aukštesnėje vietoje, taigi atrodo didesnė. Šalia jos – Didysis Sfinksas,**

Faraonui mirus, jo kūną per Nilą nugabendavo į Žemutinę šventyklą. Ten išbalzamuodavo ir po septyniasdešimties dienų palaidodavo piramidėje.

20 metrų aukščio statula su Chefreno galva ir liūto kūnu. Chefreno sūnaus Mikerino piramidė, trečioji iš didžiųjų, siekia tik 70 metrų. Visoje Egipto teritorijoje stovi kelios dešimtys kitų, gerokai mažesnių piramidžių; jos beveik arba visiškai suirusios.

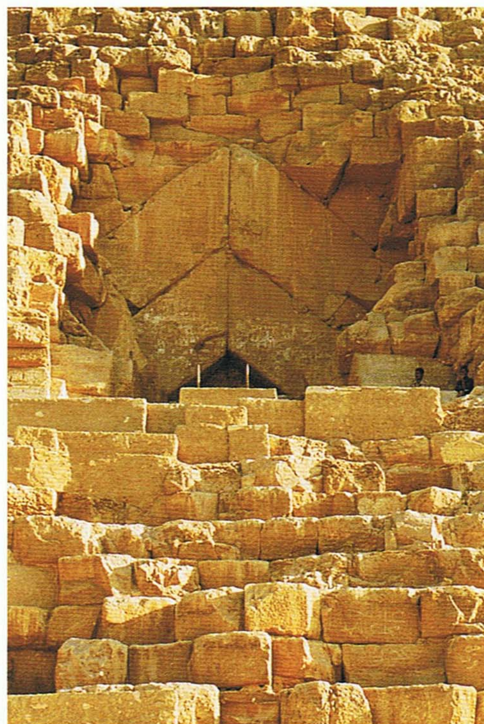
iręs. Sudėtingos procedūros metu būdavo išimamos smegenys bei viduriai, kūnas konservuojamas natrio šarmo tirpale, įvyniojamas į drobę. Balzamuojant skaitydavo šventuosius tekstus, atlikdavo religines apeigas. Po 70 dienų mumiją palaidodavo piramidės laidojimo kambaryje. Vidurius įdėdavo į sandarius indus, vadinamąsias kanopas, ir pastatydavo šalia sarkofago.

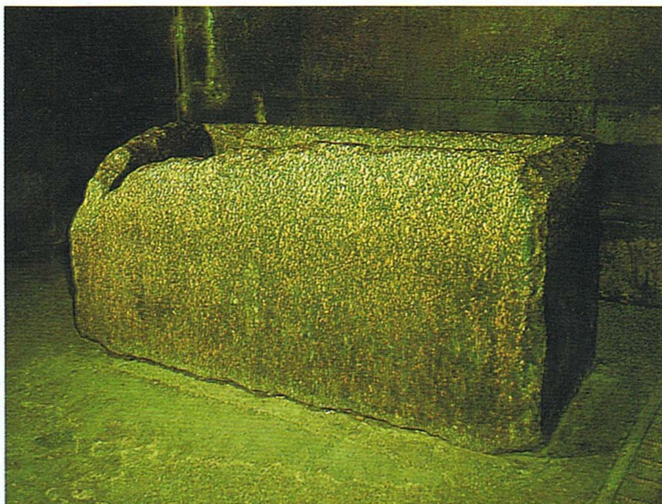
Palaidojus mirtingąjį faraono kūną piramidėje, paskutinėje poilsio vietoje, laidojimo kambarį palikdavo mirusiojo *ka*. Anot senovės egiptiečių tikėjimo, *ka* – tai antrasis Aš, žmogaus atspindys, po mirties palikdavęs kūną ir laisvai keliaudavęs į aną pasaulį ir atgal. Taigi *ka* palikdavo laidojimo kambarį ir persikeldavo ant piramidės išorinės dangos, tokios lygios, kad joks mirtingasis neįstengtų ja užkopti. Paskui *ka* pakildavo į piramidės viršūnę. Ten saulės dievas Ra, kiekvieno faraono tėvas, laukdavo Saulės laive, kuriuo miręs faraonas pradėdavo savo kelionę į nemirtingumą.

Šiais laikais kai kurie mokslininkai abejoja, ar Didžioji piramidė iš tiesų buvo paskutinė faraono Cheopso poilsio vieta. Jie pateikia du argumentus:

- laidojimo kambarys neturi puošmenų. Tai prieštarauja to meto papročiams;
- sarkofagas, kuriame turėjo gulėti mirusio faraono kūnas, – grubiai aptašytas, taigi neužbaigtas; nėra sarkofago dangčio.

Daugiau nei tris tūkstantmečius į Didžiąją piramidę nebuvo įžengusi žmogaus koja. Piramidę saugojo ne tik rūpestingai užmūryti įėjimai, bet ir tikėjimas, esą faraonų kapus prižiūri dvasios, nužudančios kiekvieną įsibrovėlį.

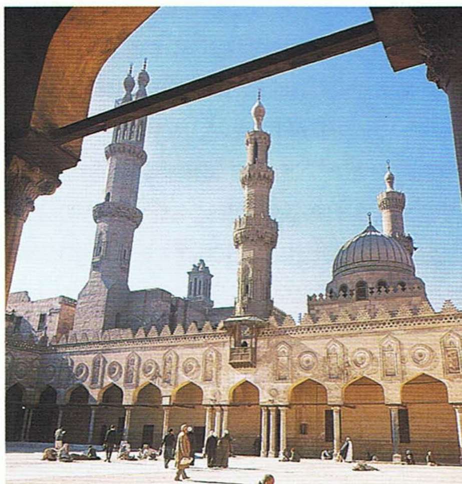

Palaidojus faraoną, užmūrytas įėjimas į Cheopso piramidę (viršuje) ir laidojimo kambarį (apačioje). Jame stovėjo tik grubiai aptašytas granito sarkofagas. Kadangi kambaryje nėra piešinių ir įrašų, spėjama, kad Cheopsas čia nebuvo palaidotas.

Kas pirmasis įsibrovė į Cheopso piramidę?

Taigi kapų plėšikai pasirodė daug vėliau. Pirmasis į Cheopso piramidę įsibrovė kalifas Abd Alachas al Mamunas (813–833 m. po Kr.), kalifo Haruno al Rašido sūnus. Jis liepė iškirsti tunelį link laidojimo kambario, vildamasis ten kaip ir kituose valdovų kapuose rasti lobius. Tačiau ničnieko neaptiko, tik grindis ir sienas dengusį 28 cm storio piramidėje įsikūrusių šikšnosparnių išmatų sluoksnį. Tad Cheopso piramidė neberūpėjo lobių ieškotojams ir kapų plėšikams.

Tačiau ne visiems: 1168 m. arabams padegus ir sunaikinus dalį Kairo, kad jis neatitektų krikščionims, tai yra kryžiuočiams, egiptiečiai, norėdami atstatyti savo miestą, nuplėšė piramidę dengusias baltas kalkakmenio plokštes ir panaudojo naujiems namams statyti. Šias plokštes galima pamatyti daugelyje senamiesčio mečečių dar ir šiais laikais. Teliko laiptuotas piramidės branduolys, iki šiol stebinantis turistus.

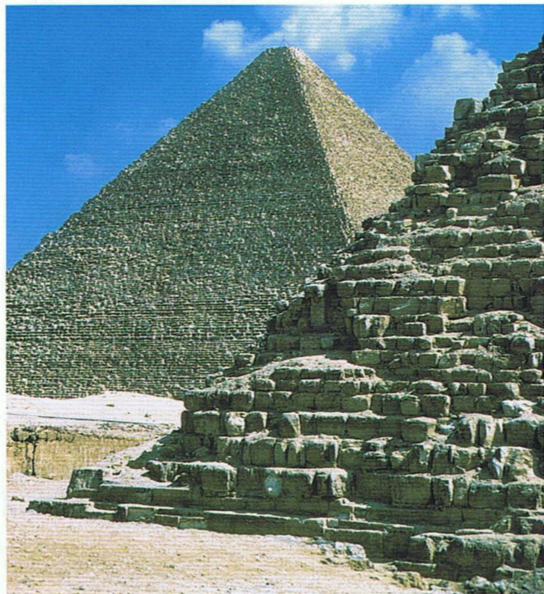

Mečetė Kairo senamiestyje. Tokie pastatai statyti iš baltų kalkakmenio plokščių, dengusių piramides.

Plėšikavimas nusiaubė ir piramidės viršūnę, „piramidioną“, stūksantį viršutinėje statinio eilėje. Todėl piramidės aukštis šiandien siekia nebe 146,6 m, o tik 137,20 metrų. Dabar piramidės viršūnę sudaro kvadratas, kurio kraštinių ilgis – maždaug 10 metrų.

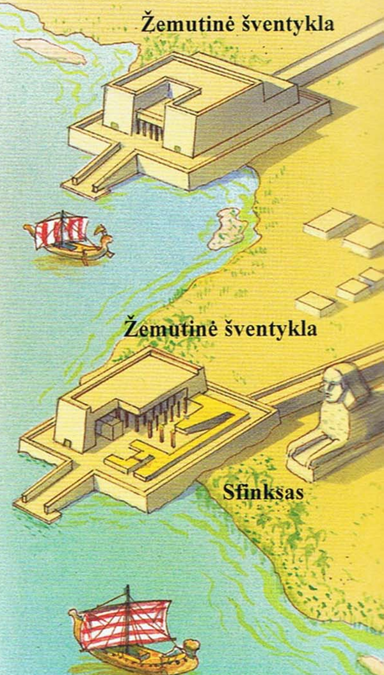
ŽINOMA, kas buvo pirmasis piramidžių architektas: jis vadinosi Imhotepas ir apie 2600 m. pr. Kr. darbavosi faraono Džoserio rūmuose. Imhotepas laikomas pirmuoju genijumi pasaulio istorijoje. Jis buvo ir garsus rašytojas bei gydytojas; dar 3 000 metų Egipte jį garbino kaip gydymo dievą. Imhotepas laikomas akmeninės-luitinės statybos pradininku. Iki tol statyta iš džiovintų molio plytų. Piramidė, kurią Imhotepas pastatė Džoseriui, buvo šešių pakopų. Jos akmens luitai svėrė 900 000 tonų, o aukštis siekė apie 60 metrų.

XII a. egiptiečiai nuplėšė piramidę dengusias spindinčiai baltas kalkakmenio plokštes, kad iš jų pastatytų namus.

Kaip atrodė piramidžių kompleksas?

Maždaug 1000 metų, 2630–1640 m. pr. Kr., senovės Egipto faraonai piramides statė kaip savo antkapinius paminklus. Tačiau piramidės buvo tik didžiulio komplekso dalis. Prie piramidės šliedavosi Laidojimo šventykla iš dviejų dalių: išorinėje buvo įėjimo vartai ir kolonų kiemas, o vidinėje – nišos su faraono statulomis bei sandėliais. Juose sukraudavo aname pasaulyje

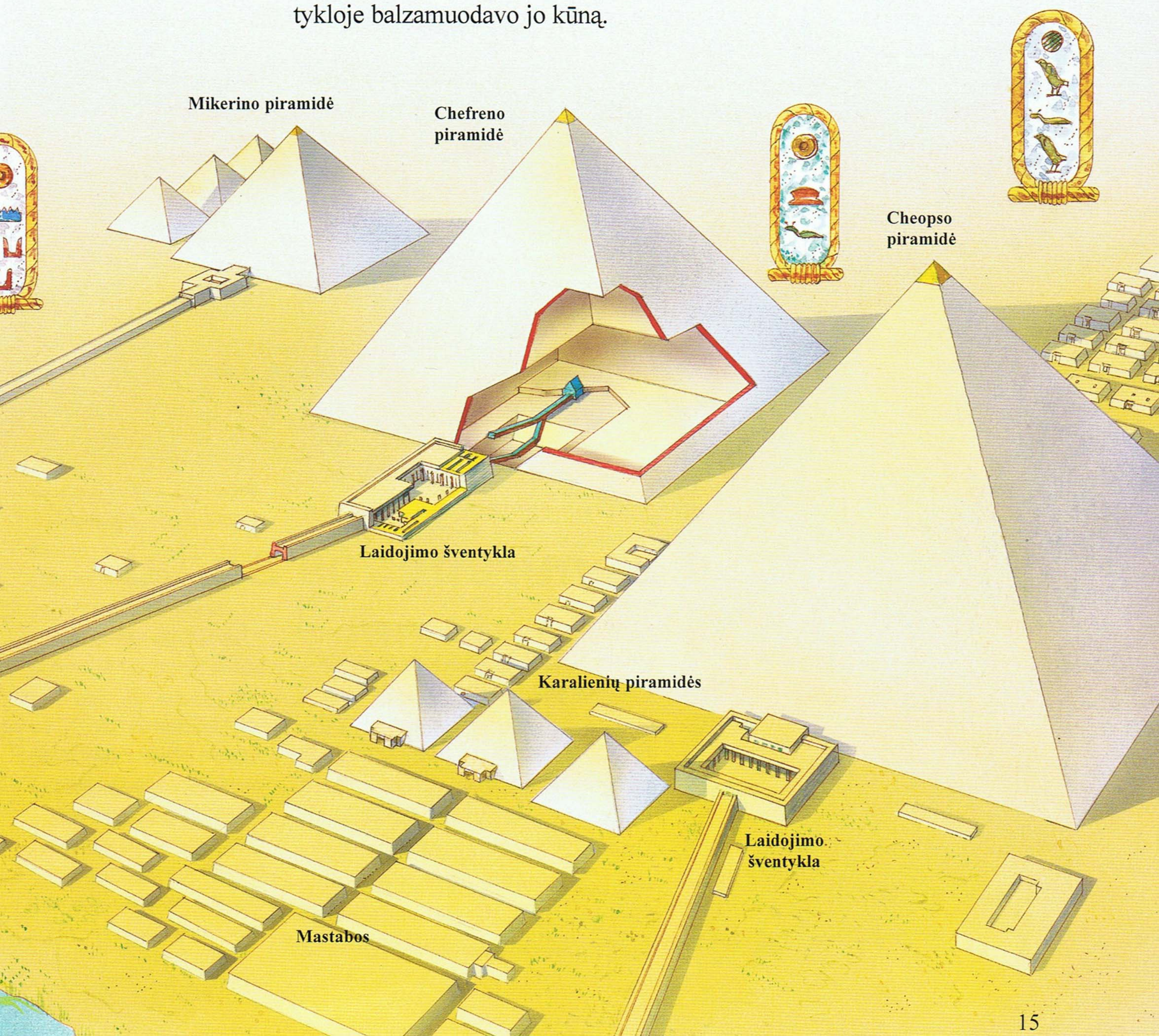
faraonui reikalingas atsargas. Kiekvieną dieną šventykloje žyniai aukodavo maistą, kad faronas galėtų mėgautis amžinuoju gyvenimu. Šalia šventyklos laikė puošnią valtį, kuri amžinybėje valdovui turėjo atstoti transporto priemonę.

Iš Laidojimo piramidės Nilo link vedė ilgas dengtas koridorius. Jo gale stovėjo Žemutinė šventykla su valčių prieplauka. Valtimis Nilu plukdydavo faraono kūną ir laidotuvių procesiją. Prieš laidojant faraoną piramidėje, Žemutinėje šventykloje balzamuodavo jo kūną.

Netoli faraono piramidės stovėjo mažesnės karalienių piramidės. Šalia jų įrengti kuklesni kapai – mastabos, skirti faraono giminaičiams, žyniams ir aukštiems valdininkams, turėjusiems jam tarnauti ir pomirtiniame pasaulyje.

Dauguma statinių neušliko iki mūsų dienų, kiti nugriauti prieš daugybę šimtmečių ir panaudoti statyboms. Tik nedaugelis jų išlaikė didžiulį, maždaug 4 000 metų, laikotarpį.

Gizos piramidžių kompleksas. Cheopso ir Chefreno piramidės laikomos didžiausiu senovės Egipto piramidžių statybos pasiekimu. Vėlesnės piramidės, pavyzdžiui, Mikerino, – gerokai mažesnės, dauguma jų neišliko.

Reta augmenija padengtoje dykynėje, plytinčioje aplink Babilono miestą, kabantys sodai atrodė tarsi žmogaus rankų sukurtas stebuklas.

Kabantys Semiramidės sodai

Kur buvo kabantys sodai?

Kabantys Semiramidės sodai, Antipatro sąraše minimi antroje vietoje, – turbūt mažiausiai tyrinėti iš visų septynių pasaulio stebuklų. Težinome, kad jie augo legendiniame Babilono mieste Mesopotamijoje (Tarpupyje), o juos įrengė turbūt Babilonijos karalius Nabuchodonosaras II (605–562 m. pr. Kr.). Jam valdant Babilonijos karalystė suklestėjusi.

Abipus Eufrato upės stovėjęs Babilono miestas, Senajame Testamente vadinamas „Babeliu“. Jis laikomas pirmuoju didžiausiu žmonijos istorijoje miestu. Babiloną išgarsino trys didžiuliai, sprendžiant iš to meto technikos lygio – stulbinantys statiniai: Ba-

BIBLIJOJE pasakojama legenda apie tai, kaip buvo sumaišytos kalbos, statant Babelio bokštą. Pasak jos, žmonės Babilone užsigeidė pastatyti dangų siekiantį bokštą. To nenorėdamas Dievas sumaišė žmonių kalbas, ir jie nebegalėjo susišnekėti. Taip pasaulyje atsirado kalbų įvairovė.

belio bokštas, galingos gynybinės sienos ir kabantys Semiramidės sodai.

Karalius Nabopalasaras, Naujosios Babilonijos karalystės įkūrėjas, mirė 605 m. pr. Kr. Valdžią perėmė jo sūnus Nabuchodonosaras. Jis buvo geras karvedys ir apdairus valdovas, bet pirmiausia – didis statytojas: jam valdant Babilonijos sostinė Babilonas tapo didžiausias, moderniausias ir puošniausias to meto miestas.

Kodėl Babilonijos karalystė tapo galingiausia to meto valstybe?

Nabuchodonosaras atstatė Esagilą, pagrindinę vyriausiojo Babilonijos karalystės dievo Marduko šventyklą. Aplinkui įrengė nuostabų puošnių pastatų kompleksą. Karaliaus įsakymu rekonstruotas ir užbaigtas 90 metrų aukščio Etemenankio zikuratas. Jis irgi buvo Marduko šventykla; vėliau išgarsėjo kaip „Babelio bokštas". Babilone kone kasdien buvo švenčiamos ištaigingos šventės – todėl miestas buvo pramintas „didžiąja ištvirkėle Babele". Joms švęsti Nabuchodonosaras paliepė nutiesti plačiausią procesijų kelią, savo puošnumu ir dydžiu neturintį lygių. Valdovas pastatė dvejus milžiniškus karaliaus rūmus ir apjuosė miestą dvigubu galingų gynybinių sienų žiedu, kad užtikrintų miesto gyventojų saugumą. Pro šiuos įtvirtinimus ir milžiniškus vartus į miestą pro naujus rūmus ir šventyklas tiesėsi plačios puošnios gatvės. Vartai ir kelias, pavadinti karo ir meilės deivės Ištarės vardu, buvę papuošti mėlynomis glazūruotomis plokštėmis su gyvūnų atvaizdais. Vieno iš mūsų dienas pasiekusių dantiraščių duomenimis, Babilone buvusios 53 vyriausiųjų dievų šventyklos, 55 mažesnės Marduko šventyklos, 300 kitų mažesniųjų šventyklų kompleksų, skirtų Žemės dievams, stovėjo 600 dangaus dievų, 180 Ištarės bei 200 kitokių dievybių altorių.

Garsas apie Babiloną pasklido toli už karalystės ribų: iš visų pasaulio kampelių plūsdavo minios svečių pasigrožėti miesto didybe ir puošnumu. Margoje šių svetimšalių svečių, ko gero, pirmųjų turistų žmonijos istorijoje, minioje stumdėsi kareiviai, kišenvagiai, pranašautojai, keliaujantys muzikantai ir karavanais atvykę pirkliai, siūlantys prekes iš viso pasaulio.

Kaip Babilone gyveno žmonės?

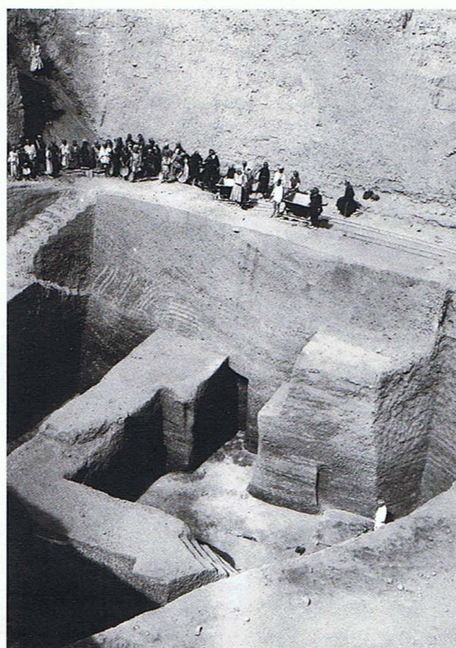
Šiandien iš Babelio bokšto teliko atraminių sienų liekanos.

PRIEŠISTORĖ

Babilono miestą įkūrė šumerai. Pirmasis trumpas jo klestėjimo laikotrapis – garsiojo karaliaus Hamurabio (1728–1686 m. pr. Kr.) valdymo metai. Karalius išleido savo vardu pavadintą įstatymų kodeksą. Jam mirus miestą buvo užgrobę ir ne kartą suniokoję hetitai, elamitai bei asirai. 626 m. pr. Kr., po ilgo svetimšalių viešpatavimo laikotarpio, Babilono vietininkas Nabopalasaras, sudaręs sąjungą su medais, sukilo prieš asirus ir kovą laimėjo. Nugalėtojai pasidalijo Asirijos imperiją: Nabopalasarui atiteko Mesopotamija, Sirija ir Palestina; jis įkūrė Naujosios Babilonijos karalystę.

Turguose prekiavo purpuru iš Finikijos, smilkalais iš Arabijos, kilimais ir brangakmeniais iš Persijos, alavu iš Anglijos, sidabru iš Ispanijos, variu ir auksu iš Egipto, prieskoniais bei dramblio kaulu iš Indijos. Mieste darbavosi devynios galybės menininkų bei amatininkų. Jie virė muilą ir dažė audinius, liejo metalą ir stiklą. Babilone buvo daug gydytojų, tęsiančių seną gydymo meno tradi-

Archeologiniai Babilono kasinėjimai. Pagrindinė vyriausiojo Babilonijos karalystės dievo Marduko šventykla, Esagilas, rastas po 20 metrų storio statybinių atliekų ir šiukšlių sluoksniu.

ciją, – anuomet medicina laikyta menu. Jie gebėjo atlikti sudėtingas operacijas. Kaip ir visi kiti babiloniečiai taip ir gydytojai tikėjo, kad viską lemia dievybės, taigi gydant buvo kalbamos maldos ir atliekamos religinės apeigos.

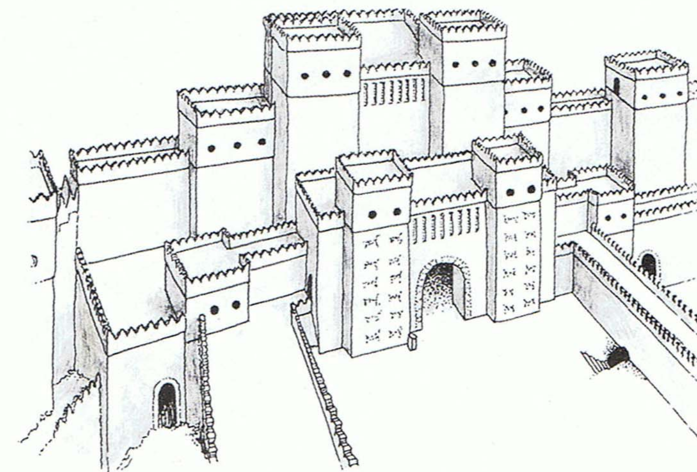
Miesto ir šalies gyvenimą reguliavo įstatymai, kuriuos daugiau nei prieš 1 000 metų išleido Senosios Babilonijos karalius Hamurabis (1728–1686 m. pr. Kr.). Šie seniausi pasaulyje įstatymai buvo žiaurūs: vagims nukirsdavo ranką, už kitas piktadarystes nusikaltėlius apakindavo arba apliedavo verdančia derva. Netikėliams nupjaudavo nosį ir ausis, o gydytojai už nesėkmingą operaciją sumokėdavo gyvybe.

Mirti pasmerkdavo ir tas moteris, kurios nutraukdavo santuoką arba nesirūpino namų ūkiu. Vyrų atžvilgiu įstatymai buvo ne tokie griežti: nors oficiali žmona galėjo būti tik viena, tačiau kelių meilužių išlaikymas buvo toleruojamas. Taigi moterims tie laikai buvo sunkūs.

Iš kur atsirado kabantys sodai?

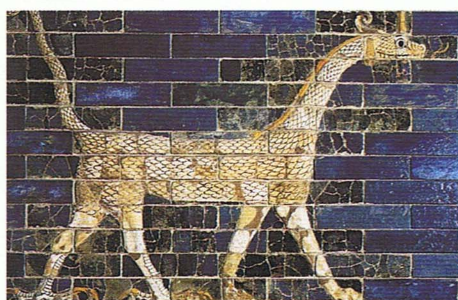
Babilonas vos per kelis dešimtmečius virto didžiausiu to meto metropoliu, o karalius Nabuchodonosaras II didesnę savo 43 metus trukusio valdymo dalį praleido karo žygiuose. Šiaurėje jis kariavo su asirų maištininkais, vakaruose – su sirais, bet daugiausia – su judėjais, sudariusiais sąjungą su egiptiečiais. 587 m. pr. Kr. jis su žeme sulygino Jeruzalę. Didžioji gyventojų dalis buvo išvaryta į Babiloniją, kur turėjo prisidėti prie jos sostinės statybos.

ŠIŲ DIENŲ MOKSLININKAI babiloniečiams turi būti dėkingi už daug pamatinių dalykų. Apie juos skelbia šumerų, to meto mokslininkų kalbos, dantiraščio lentelės, rastos tarp atliekų ir šiukšlių, kasinėjant Babiloną, Urą, Ninevįją ir kitus Mesopotamijos miestus. Babilonijos mokslininkai jau žinojo Pitagoro teoremą, mokėjo traukti šaknį, kelti skaičius laipsniu ir sprendė lygtis su keliais nežinomaisiais. Jie sukūrė dvyliktaines ir šešiasdešimtaines skaičiavimo sistemas, kurias naudojame, matuodami laiką ir geometrinių figūrų kampus. Jie buvo sudarę gana tikslų kalendorių ir išmanė medicinos bei chemijos dalykus.

Ištarės vartai, Babiloną apjuosusio milžiniško pylimo dalis, rekonstruoti Roberto Koldevėjaus. Ištarė – Babilono karo ir meilės deivė.

Dvigubų, apie 40 metrų aukščio Ištarės vartų rekonstrukcija Berlyno Azijos muziejuje. Miesto vartai, išpuošti glazūruotais gyvūnų bareljefais, buvo procesijų kelio dalis.

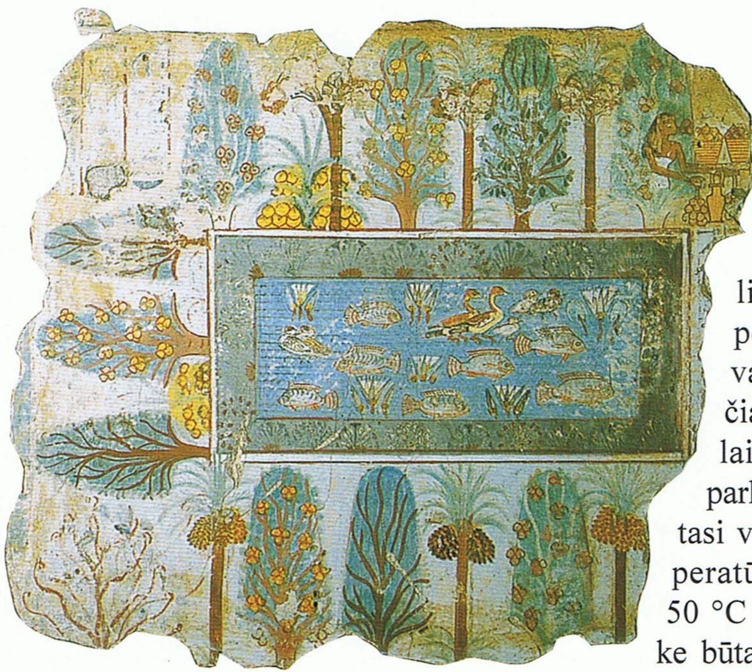

Gyvūnų bareljefai, tokie kaip slibinas ir liūtas prie Ištarės vartų ir procesijų kelio turėjo atbaidyti piktąsias dvasias.

Kabantys sodai atsirado Nabuchodonasaro valdymo laikotarpiu. Galbūt jie – tai Nabuchodonasaro dovana savo žmonai, persų princesei. Pasak istorinių šaltinių, Nabuchodonosaras liepęs užveisti sodus ne vien todėl, kad karalienė neliūdėtų jam išvykus, bet ir tam, kad plynoje Eufrato lygumoje jo žmona pasijustų it miškais apaugusiuose savo gimtinės kalnuose.

Vis dar neaišku, kodėl šie sodai siejami su legendine Babilonijos ir Asirijos karaliene Semiramide. Karalienė juk gyveno keliolika šimtmečių prieš juos sukuriant. Be to, nėra istorinių duomenų, kad Nabuchodonosaro žmonos vardas būtų Semiramidė.

Anuomet Rytų šalyse rūmų sodų būta, tačiau kabantys sodai pranoko visus ligi tol buvusius, nors Rytų šalių augmenijos grožiui ir augalų įvairovei (taip vienbalsiai tvirtino to meto bei vėlesnių laikų

Freskoje, nutapytoje ant Tėbuose rasto kapo sienos, vaizduojamas egiptietiškas sodas. Datulių medžiai supa tvenkinį, kuriame plaukioja antys ir žuvys.

graikų ir romėnų autoriai) neprilygo jokie sodai.

Nabuchodonosaras kareiviams įsakė iškasti ir atgabenti į Babiloną visus egzotiškus augalus, kuriuos jie pamatysią karo žygiuose. Taip Babilone suvešėjo didelis margaspalvis sodas – pirmasis botanikos sodas pasaulyje.

Kaip atrodė kabantys sodai?

Kiekviena iš daugybės terasų buvo tarsi nedidukas atskiras sodas. Jos visos sudarė didelį parką: kiekvienos terasos pakraščiuose augo tūkstančiai vijoklinių ir kitokių augalų su žemyn nukarusiomis šakomis, ūsais ir palaipomis siekiančiomis gretimą terasą. Jie sujungė atskirus sodelius į vientisą parką – didelį, žalią, statų kalną, pasipuošusį daugybe medžių, krūmų ir gėlių. Vergai iš šulinių į kanalus be perstojo pumpavo vandenį, nuo aukščiausios terasos kanalais srovenantį per parką; ypač tuo rūpintasi vasarą, kai oro temperatūra siekdavo apie 50 °C karščio. Todėl parke būta upelių ir krioklių, tvenkiniuose plaukiojo antys, kurkė varlės; tarp žiedų skraidė bitės ir drugeliai. Nors vasarą Babilone visa kas gyva leipo nuo svilinančios kaitros, Semiramidės sodai, nestokodami vandens, vešėjo ir klestėjo. Turbūt todėl kabantiems sodams tarp septynių pasaulio stebuklų ir buvo skirta garbinga antroji vieta.

ASFALTAS Mesopotamijoje žinotas daugiau kaip prieš 6 000 metų. Šią juodą, lipnią medžiagą vertino kaip vandeniui nepralaidų skiedinį, naudingą statant gruntinio vandens teritorijose. Asfaltas kaip sandarinimo medžiaga naudotas ir įrengiant kabančius sodus. Gamtinį asfaltą aptinka naftos išsiveržimo vietose. Jis susidaro iš naftos išgaravus lakioms dalelėms. Senovės egiptiečiai asfaltą naudojo mumifikuodami neturtingų gyventojų palaikus; jis laikytas universalia gydymo priemone. Šiais laikais milžiniški asfalto kiekiai išgaunami naftos valymo proceso metu; sumaišytas su įvairiais priedais, jis naudojamas gatvių dangai.

SODININKYSTĖ RYTUOSE

Rytuose prašmatnių sodų įrengimo tradicijos gana senos. Jie garsino jau Asirijos, vėliau – ir Babilonijos valdovus. Gaivūs ūksmingi sodai su dekoratyviniais fontanais ir kvapniais žiedais buvo tikra priešingybė išdžiūvusiai ir dulkėtai dykumai. Graikai, Aleksandro Didžiojo karo žygių metu išvydę tokius sodus, nerado net žodžių jiems apsakyti; žodis *gortos*, kuriuo Graikijoje vadinti sodai, jiems atrodė per menkas. Todėl šias žaliąsias dykumų oazes jie pavadino *paradeisos* – rojumi, panaudodami senovės persų žodį.

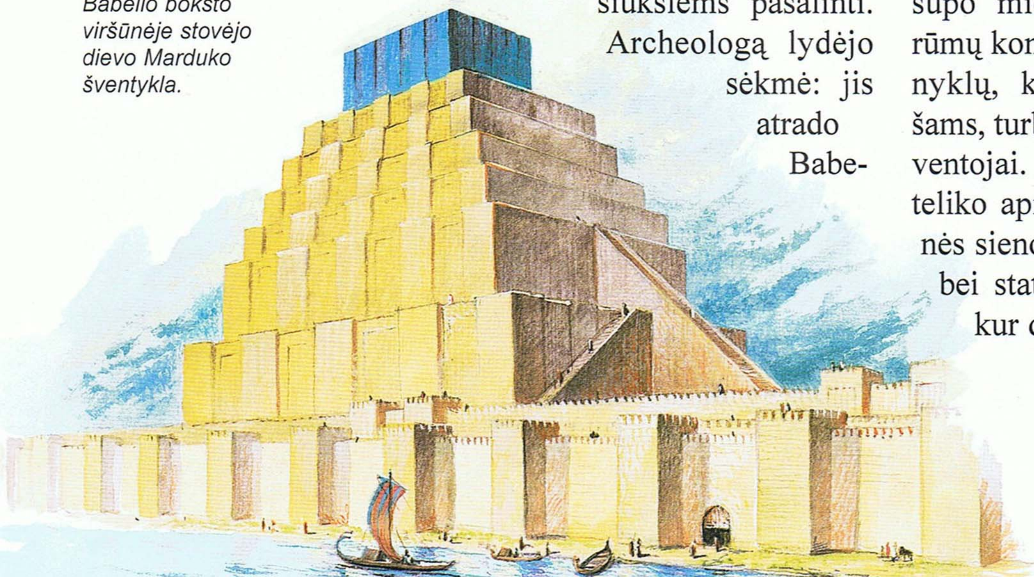
587 m. pr. Kr. Nabuchodonosaras II sugriovė Jeruzalę, daug žydų paėmė į nelaisvę ir išsivarė į Babiloną, kur jie kartu su kitais turėjo statyti Babelio bokštą. 539 m. pr. Kr. persų karalius Kyras, užėmęs Babiloną, leido žydams grįžti į tėvynę.

BABELIO BOKŠTĄ 478 m. pr. Kr. tikriausiai sugriovė Persijos karalius Kserksas. Aleksandras Didysis, ketinęs Babiloną padaryti savo pasaulinės imperijos sostine, norėjo sugriautąjį bokštą atstatyti. Iš pradžių įsakė nugriauti bokšto liekanas. Tačiau ankstyva Aleksandro mirtis sužlugdė šiuos planus; iš bokšto taip ir teliko pamatai.

Kas atrado Babilono griuvėsius?

1899 m. vokiečių archeologas Robertas Koldevėjus maždaug 90 km į pietus nuo dabartinio Irako sostinės Bagdado pradėjo dingusio Babilono griuvėsių paieškas. Per ilgus šimtmečius vagys ištampė tvirtas mūrinių sienų ir šventyklų plytas statyboms. Iš kadaise puošniausio senovės miesto teliko griuvėsių krūvos. Koldevėjus specialiai iš Europos liepė nutiesti siaurą, lengvai klojamą lauko geležinkelį šiukšlėms pašalinti. Archeologą lydėjo sėkmė: jis atrado Babelio bokštą, didelę vyriausiojo Babilonijos karalystės dievo Marduko šventyklą su masyviais laiptais. Deja, iš 90 m aukščio statinio, stovėjusio ant keturkampių pamatų, – jų šoninės sienos ilgis irgi siekė 90 metrų, – teliko kelios atraminės sienos ir milžiniška šiukšlių bei statybinių atliekų krūva. Koldevėjus atkasė ir Babilono gynybines sienas, savo įspūdingu dydžiu stebinusias senovės pasaulį. Rytinė siena buvo tokia plati, kad ant jos puikiausiai galėjo vienas šalia kito išsitekti du arklių kinkiniai. Milžiniški mūrai supo miestą, Nabuchodonosaro rūmų kompleksą, nemažą dalį ganyklų, kuriose, užpuolus priešams, turbūt slėpdavosi kaimų gyventojai. Tačiau ir iš šio milžino teliko apie 12 m aukščio atraminės sienos ir milžiniškos šiukšlių bei statybinio laužo krūvos. O kur dingo kabantieji sodai?

Babelio bokšto viršūnėje stovėjo dievo Marduko šventykla.

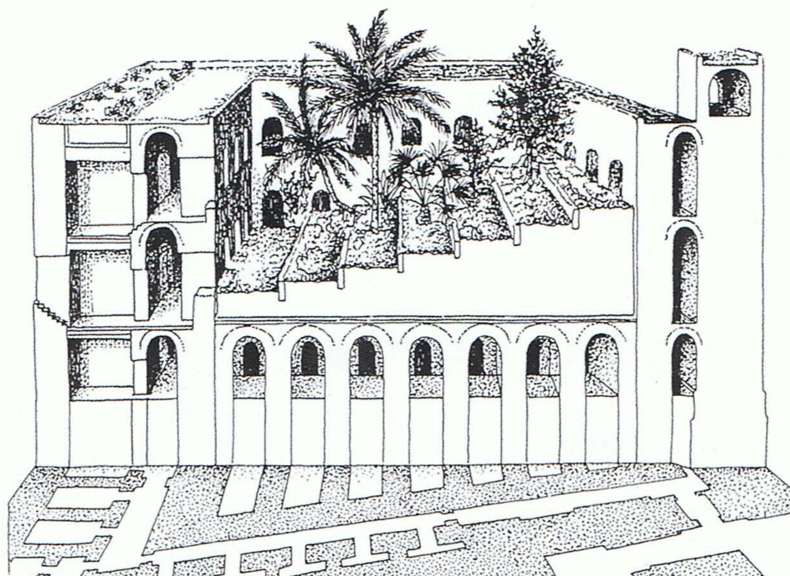
Po daugelio metų paieškų vieną dieną vokiečių tyrinėtojas po metriniu šiukšlių sluoksniu aptiko keistą statinį: jo pamatą sudarė dvylika vienodų siaurų kambarių iš tašyto akmens. Kambariai įrengti iš abejų pagrindinio koridoriaus pusių; masyvios lubos iš degtų plytų, matyt, buvo skirtos išlaikyti sunkiam svoriui. Sienos ir atramos – apie septynis metrus storio. Prie rūsio iškasti šuliniai su trimis šachtomis; neišliko vandens kėlimo įrenginys iš medžio ir virvių.

Ką Koldevėjus aptiko po šiukšlėmis?

Robertas Koldevėjus (viduryje) su vietiniais pagalbininkais.

Daugybėje senovės graikų ir romėnų istorinių šaltinių, babiloniškų dantiraščių Koldevėjus surado žinių, kad Babilone aptašyti akmenys panaudoti tik dviejose vietose: statant karaliaus Babilono rūmų šiaurinę sieną ir kabančius sodus. Šiaurinę rūmų sieną Koldevėjus jau buvo radęs – taigi rūsio skliautai priklausė kabantiems sodams! Iš antikinių rašytinių šaltinių Koldevėjus žinojo, kaip tais laikais atrodė kabančių rūmų kompleksas: rūsio skliautai tikriausiai buvo terasiško statinio pagrindas. Kiekviena terasa buvusi kokiais penkiais metrais aukštesnė už apatinę, išklota 5,45 m ilgio ir 1,35 m pločio akmeninėmis sijomis. Pastarąsias dengė asfalto ir nendrių mišinio sluoksnis, ant jo – dvigubas degtų plytų sluoksnis, o plyšiai tarp plytų užglaistyti gipsu. Plytų sluoksnį savo ruožtu dengė alavo sluoksnis, nuo drėgmės saugantis pamatus. O ant alavo sluoksnio buvo supiltas trijų metrų storio žemių sluoksnis – tikrasis sodas, kuriame galėjo augti ir dideli medžiai.

Remdamasis antikinių autorių aprašymais, Koldevėjus nupiešė štai tokį kabančių sodų planą. Tačiau jo bandymą rekonstruoti kabančius sodus atmetė kiti tyrinėtojai.

Vis dėlto Koldevėjaus radinio autentiškumu abejojo daugelis mokslininkų. Irgi remdamiesi istoriniais šaltiniais jie teigė, esą sodai veikiau buvę ne rūmų šiaurės rytų pusėje, kaip manė Koldevėjus, bet Eufrato pakrantėje, – ten lengviau užtikrinti drėkinimą ir daugiau erdvės. Todėl Koldevėjaus radinys gavo neutralų pavadinimą: „skliautinis statinys“. Kur vis dėlto augo kabantys sodai? Į šį klausimą atsakymo dar nėra. Galbūt ši paslaptis ir nebus įminta.

Kodėl abejojama Koldevėjaus radiniu?

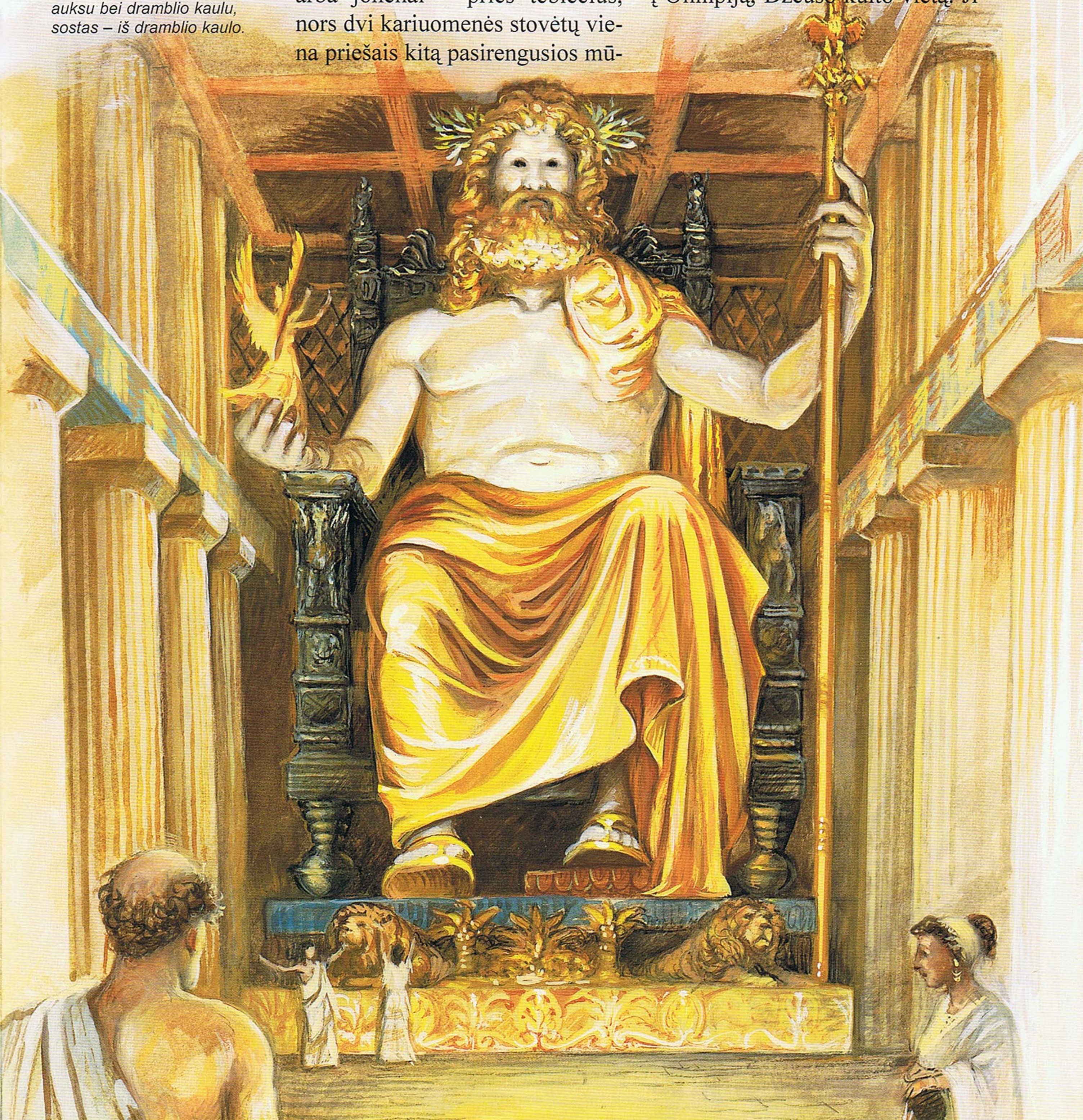

Išradinga įvairių statybinių medžiagų sluoksninė sistema bei platus vandentiekio tinklas užtikrino sodo augalų vešėjimą.

Dzeuso statula Olimpijoje

Kas ketveri metai senovės Graikijoje nutikdavo įdomus dalykas: nors tuo metu atėniečiai ir kariautų prieš spartiečius arba jonėnai – prieš tėbiečius, nors dvi kariuomenės stovėtų viena priešais kitą pasirengusios mūšiui, nors miestai būtų apsiaučiami, užimami ir plėšiami, – jaunieji atėniečiai, spartiečiai ir kitų sričių gyventojai iš visos Graikijos pro kovojančias kariuomenes ir apgultus miestus tarsi visa tai jiems nėmaž nerūpėtų, traukdavo į Olimpiją, Dzeuso kulto vietą. Ji

Olimpinės žaidynės – kas tai ?

Fidijo, Atėnų skulptoriaus, Olimpijos šventyklos celėje sukurta Dzeuso statula laikoma vienu iš septynių pasaulio stebuklų. Statula buvusi dvylikos metrų aukščio, gausiai aptaisyta auksu bei dramblio kaulu, sostas – iš dramblio kaulo.

yra 260 km į pietvakarius nuo Atėnų. Kas ketvirtąją vasarą ten prasidėdavo didelė šventė, kurios metu religinės apeigos vyko pakaitomis su sportinėmis varžybomis. Tai buvo olimpinės žaidynės.

Tada šventosios giraitės apylinkėse įsiviešpataudavo taika. Visi olimpinių žaidynių dalyviai, keliaudami į Olimpiją ir atgal, turėjo visišką asmens neliečiamybės teisę. Atokesniuose nuo Olimpijos regionuose kariauti buvo leidžiama ir olimpinių žaidynių metu. Tokios tvarkos pageidavo Dzeusas, vyriausiasis graikų dievas, nes ši šventė buvo rengiama jo garbei. Dar daugiau: toks buvo jo, galingojo Perkūnvaldžio, paliepimas.

Vazos šukėje – Dzeuso išgelbėjimo scena. Rėja savo vyrui Kronui vietoj kūdikio Dzeuso paduoda į vystyklus įvyniotą akmenį.

Kas yra Dzeusas?

Pasak legendos, Dzeuso tėvas Kronas gyvenęs šalia Olimpijos stūksojusio kalno viršūnėje. Orakulas išpranašavo, kad vienas jo sūnų užimsiąs jo sostą. Todėl Kronas visus ką tik gimusius savo vaikus prarydavęs. Gimus šeštajam vaikui, Dzeusui, Krono žmona Rėja griebėsi gudrybės: vietoj naujagimio į vystyklus suvyniojo akmenį, kurį Kronas, aklo įniršio pagautas, ir prarijo. Dzeusas augo slaptoje vietoje. Užaugęs nusprendė atkeršyti savo tėvui už piktadarybes: nemačiomis įbruko jam vimdomųjų, ir Kronas atrijo gyvus kitus penkis sūnus ir dukteris, gimusius iki Dzeuso. Nesantaika baigėsi negailestinga tėvo ir sūnaus dvikova. Dzeusas nugalėjo tėvą ir nutrenkė jį į Tartarą, Antikos laikų pragarą. Nuo tada jis – vienvaldis Olimpo valdovas, dievų ir žmonių viešpats bei dangaus dievas. Savo pergalei įamžinti Dzeusas įsakęs rengti olimpines žaidynes.

Kada vyko pirmosios olimpinės žaidynės?

776 m. pr. Kr. pirmą kartą pradėta švęsti didelė šventė – olimpinės žaidynės. Laikas buvo skaičiuojamas laikotarpiais tarp olimpinių žaidynių. Kiekvieną olimpiadą pavadindavo paskutiniosios nugalėtojo vardu. Šventė, kurios metu jauni vyrai daugelyje įvairių rungčių kovodavo dėl nugalėtojo vardo, tęsdavosi penkias dienas. Nugalėtojo prizas viso labo buvo tik

Ant antikinio Graikijos indo pavaizduotas olimpinis šuolininkas į tolį, laikantis šuolininko svorius.

DZEUSAS, vyriausiasis senovės graikų dievas, iš pradžių buvo kalnų ir perkūnijos dievas, gyvenantis kalno viršūnėje ir telkiantis debesis. Dzeuso buveinė, jam tapus galingiausiu graikų dievu, perkelta į aukščiausią Graikijos kalną, Olimpą.

alyvmedžių šakelių vanikas. Vietinis berniukas auksiniu pjautuvu šakeles vainikui nupjaudavo nuo to alyvmedžio, kurį neva buvo pasodinęs Dzeuso sūnus Heraklis. Taip tikriausiai norėta parodyti, jog šį apdovanojimą skiria ne žmonės, o patsai Dzeusas.

Pirmosios olimpinės žaidynės buvo daugiau vietinio pobūdžio šventė. Į šventąją giraitę Krono kalno papėdėje susirinko artimiausių apylinkių jaunuoliai, kad išbandytų savo jėgas sporto varžybose. Žaidynių vietoje iš pradžių tebuvęs tik lobynas – pastatas, kuriame degė olimpinė ugnis, Dzeuso ir jo žmonos Heros šventykla bei nedidelis altorius.

Praslinkus 300 metų Olimpijoje viskas pasikeitė: vietinio pobūdžio žaidynės virto svarbiausiomis panhelenistinėmis (visų graikų) varžybomis, į kurias iš visos Graikijos susirinkdavo geriausi atletai, tūkstančiai žiūrovų. Mūrinių pastatų nebuvo, visi miegojo palapinėse. Prekeiviai įrengdavo savo krautuvėles, poetai vertinančiai poeziją publikai skaitydavo savo eiles.

Nedidelė šventoji giraitė pamažu virto skulptūrų, šventyklėlių bei altorių parku. Taip Olimpija tapo svarbiausia Dzeuso garbinimo šventove.

Kaip buvo statoma Dzeuso šventykla Olimpijoje?

Maždaug apie 470 m. pr. Kr. Graikijoje pasklido kvietimas, raginantis tiek vargšą, tiek turtuolį aukoti Dzeuso šventyklos Olimpijoje statybai. Ji turėjo būti didžiausia ir puošniausia iš visų šventyklų. Ėmė plaukti aukos: pinigai, vertingi meno dirbiniai, ginklai, papuošalai – viskas, kas galėjo praversti ligi tol neregėto puošnumo Dzeuso šventyklos statybai.

Šventyklą pastatė ir pašventino 456 m. pr. Kr. Ji iškilo ant dirbtinės metro aukščio kalvos; pamatų,

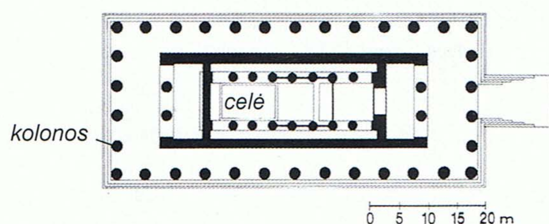

Dzeuso šventyklos Olimpijoje modelis. Ją 15 metų statė graikų architektas Libonas iš Eliso, 456 m. pr. Kr. ji buvo pašventinta. Marmurinė Atėnės Partenės šventykla (baigta 432 m. pr. Kr.), laikyta didžiausia žemyninėje Graikijos dalyje, kol Atėnuose nebuvo pastatytas Partenonas.

kurie išliko bemaž nesugriauti, ilgis siekė 64 m, o plotis – 27 m. Ant jų stovėjo 34 kolonos iš kriauklėklinčių. Kiekvienos kolonos aukštis buvęs apie 10,53 metrų. Jos laikė masyvų stogą, dengtą marmuro plokštėmis.

Šventyklos centre buvo celė, kulto patalpa su milžiniška Dzeuso statula. Ji ir yra tasai trečiasis ir vienintelis pasaulio stebuklas,

Šventyklos su cele planas.

stovėjęs ne po atviru dangumi, o dengtoje patalpoje, kėlęs visuotinį pasigėrėjimą.

Statulos autorius, skulptorius Fidijas, buvo atėnietis. Jis laikomas garsiausiu Antikos menininku. Nurodžius savo draugui, valdovui Perikliui, jis prisidėjo prie Akropolio statybos darbų, kalė skulptūras; 438 m. pr. Kr. sukūrė Atėnės Paladės skulptūrą, vieną reikšmingiausių jo laikmečio meno kūrinių.

Fidijui buvo pavesta Olimpijos šventyklai sukurti Dzeuso statulą. Skulptorius paliepė maždaug 80 m nuo šventyklos pastatyti dirbtuves, kurių vidinės patalpos atitiko šventyklos celės dydį. Dirbtuvėse su dviem padėjėjais sukūrė Dzeuso statulą, ir mūsų laikais aptinkamą ant graikiškų monetų. Dzeusas sėdėjo soste su aukšta atkalte, kairėje rankoje laikė valdžios simbolį – skeptrą, ant kurio tupėjo erelis, jo šventasis pasiuntinys. Ant dešinės rankos delno stovėjo sparnuota pergalės deivė Nikė (vėliau krikščioniškame mene vaizduojama kaip angelas). Dzeuso galvą puošė vainikas iš alyvmedžio šakelių; tokiu vainiku apdovanojami olimpinių žaidynių nugalėtojai atletai. Dievo kojos rėmėsi į dviejų liūtų laikomą atramą, kurioje buvo įrašyta: „Mane sukūrė Fidijas, Charmido iš Atėnų sūnus.“

Kaip Fidijas kūrė Dzeuso statulą?

Dirbtuvėse Fidijas pirmiausia iš geležies, medienos ir gipso pastatė konstrukciją, kurios dydis maždaug atitiko norimo dydžio Dzeuso figūrą. Neuždengtas karkaso dalis, vaizduojančias veidą, rankas, plaštakas ir kojas – padengė tobulai nuskaptuotomis dramblio kaulo

Dzeuso šventyklos rytinio frontono frize pavaizduotas Dzeusas, stovintis tarp Pelopso ir Oinomaoso – dviejų mitologinių personažų. Jie su savo arklių ketvertais pasirengę dalyvauti važnyčiotojų lenktynėse.

Fidijo laikais

Graikija suklestėjo: Periklio valdomuose Atėnuose įvesta demokratija, Akropolyje pastatytos garsiosios šventyklos, Aischilas, Euripidas ir Sofoklis parašė savo įžymiąsias tragedijas, istorikas Herodotas aprašė tuo metu žinomą pasaulį, Atėnuose mokė filosofas Sokratas, skulptorius Mironas pirmą kartą pavaizdavo žmogaus kūną judesio metu, o filosofas Demokritas sukūrė mokymą apie atomus kaip nedalomus pagrindinius Visatos sandaros vienetus.

Fidijo dirbtuvės atkastos 1954–1958 m. Jų dydis tiksliai atitiko šventyklos celės dydį.

plokštėmis. O Dzeuso plaukai, drabužis ir sandalai buvo padengti aukso plokštėmis. Apskaičiavimai, atlikti tiriant kitas Fidijo sukurtas statulas, leidžia spėti, jog Olimpijos Dzeuso skulptūrai galėjo būti sunaudota maždaug 44 talentai (apie 200 kg) aukso. Statulos akys turbūt buvo padarytos iš dviejų kumščio didumo brangakmenių. Statulos aukštis siekė dvylika metrų, nes vien Nikės figūra buvo maždaug suaugusio vyro aukščio. Tokios milžiniškos statulos, aišku, neįmanoma visos nugabenti iš dirbtuvių į gretimą šventyklą. Tikėtina, kad užbaigtą Dzeuso statulą Fidijas išardė į atskiras dalis, kurias liepė nugabenti į šventyklos celę ir ten iš jų surinko galingojo Dzeuso atvaizdą.

Dzeusas Perkūnsvaidis. Taip jį vaizdavo antikinėje Graikijoje. Tačiau Fidijas Dzeusą pavaizdavo kaip išmintingą ir maloningą vyrą.

Anuomet Graikijoje buvo gausybė statinių ir statulų, meniniu atžvilgiu prilygstančių Fidijo Dzeuso statulai. Tad kodėl pasaulio stebuklu laikytas būtent Olimpijos Dzeusas, o ne, tarkim, to paties skulptoriaus kūrinys – Atėnės statula Akropolyje?

Soste sėdintis Olimpijos Dzeusas, iškaltas ant sestercijaus (apie 135 m. po. Kr.).

Bronzinė moneta su Fidijo sukurta Dzeuso galva (apie 117 m. po Kr.).

Kodėl Dzeuso statula laikoma pasaulio stebuklu?

Į šį klausimą yra du vienas kitą papildantys atsakymai. Viena vertus, Olimpija, minėjome, Graikijoje buvo Dzeuso garbinimo centras, o Fidijo statula – didžiausias ir garsiausias vyriausiojo graikų dievo atvaizdas. Tačiau kultūros istorikams įtikinamesnis atrodo toks aiškinimas: Fidijas sukūrė naują Dzeuso įvaizdį. Iki tol graikų dievai nuo žmonių skyrėsi tik neribota valdžia ir nemirtingumu. Tačiau elgėsi taip kaip ir žmonės:

1906 m. Olimpijoje prasidėjo archeologiniai kasinėjimai. Nuotraukoje – Dzeuso šventyklos pamatai ir kolonos.

buvo keršting ir pasipūtę, klastingi ir žiaurūs. Net patsai Dzeusas nevengdavo griebtis klastos, siekdamas moterų prielankumo ir meilės.

Olimpijos šventyklos Dzeusas – visiška ankstesnio įvaizdžio priešingybė: soste sėdėjo pagyvenęs, išmintingas, malonių veido bruožų vyras. Tai dievas, kuris kėlė ne

Moterims buvo leidžiama dalyvauti tik pagerbiant olimpiados nugalėtoją priešais Dzeuso šventyklą.

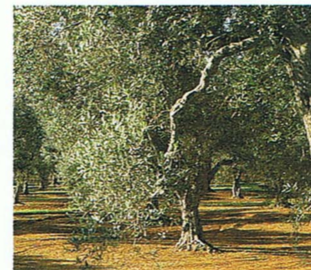
baimę, o pasitikėjimą, griežtas, bet mylintis tėvas – taigi toks dievas, kokį tik po 450 metų ėmė garbinti krikščionys. Aišku, kad tokį Dzeusą visi mirtingieji sutiko ypač palankiai. Olimpiniai atletai jį garbino kaip olimpinių žaidynių globėją ir teisėją: pirmąją žaidynių dieną traukdavo į šventyklą prie altoriaus, atnašaudavo jam aukas, melsdavo pergalės ir prisiekdavo rungtis garbingai.

Kada vyko paskutinės olimpinės žaidynės?

Olimpinės žaidynės buvo rengiamos daugiau nei 1 100 metų. Jų forma iš esmės nepakito, vienintelė naujovė buvo ta, kad maždaug 6 a. pr. Kr. viduryje nugalėtoją apdovanodavo ne tik alyvmedžio šakelių vainiku, bet ir didele pinigine premija. Taip sportininkai mėgėjai, kurie olimpiadoje varžydavosi Dzeuso garbei, tapo sportininkais profesionalais – „profais“. Graikų pasaulyje įsigalėjus krikščionybei Dzeusas prarado savo reikšmę. 393 m. po Kr. krikščionių imperatorius Teodosijus I uždraudė olimpines žaidynes kaip „pagonišką kultą“.

Archeologinių kasinėjimų metu Olimpijoje rasti tik šventyklos pamatai ir kelios frontono skulptūros. Apie Dzeuso statulos buvimo vietą kol kas tik spėliojama. Žinoma, kad ją apgadino II a. po Kr. vykęs žemės drebėjimas. Tačiau neaišku, ar ją apie 350 m. sugriovė plėšikai, ar 475 m. nugabeno į Konstantinopolį, ir ten statula sudegė per gaisrą. Nežinomas ir tolesnis skulptoriaus Fidijo likimas. Gal jis mirė gaubiamas šlovės ir pagarbos, o gal, pasak vienos legendos, apkaltintas aukso ir dramblio kaulo pasisavinimu, baigė savo dienas Atėnų kalėjime? To mes turbūt niekada nesužinosime.

ALYVMEDIS – vienas svarbiausių Viduržemio jūros regiono augalų. Iš jo vaisių, alyvuogių, spaudžiamas vertingas aliejus, o iš gražiai rievėtos medienos drožiami puikūs dirbiniai. Antikoje jis buvo labai vertinamas. Biblinis balandis

Nojui parskraidino alyvmedžio lapą – įrodymą, jog tvanas atslūgo. Alyvmedžių šakelių vainikas puošdavo olimpinių žaidynių nugalėtojo galvą. Ir šiais laikais alyvmedžio šakelė laikoma taikos simboliu.

Artemidės šventykla

Kaip buvo sunaikinta garsioji šventykla?

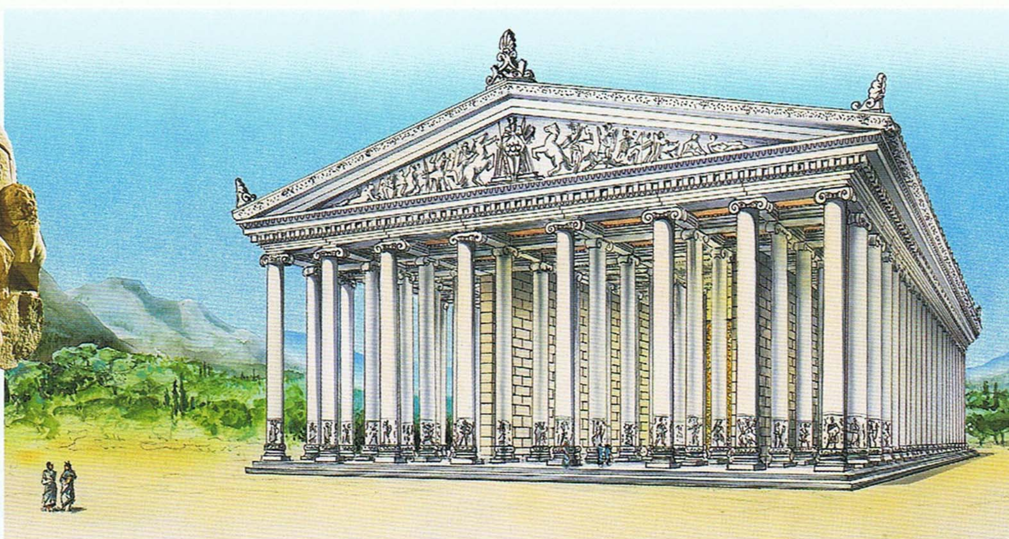
Labai seniai, 356 m. pr. Kr., tvankią vasaros naktį Efeso miesto gatvėmis (dabar – Turkijoje) sėlino vyras. Dešinėje rankoje jis laikė padegamąjį fakelą, kurį po plačiu apsiaustu slėpė nuo naktinių praeivių. Baugščiai dairydamasis ir vengdamas didžiųjų gatvių galiausiai pasiekė didelę baltą šventyklą miesto pakraštyje. Šventyklos sargai miegojo, taigi vyriškis nekliudomas pateko į vidų. Ten ir padarė tai, kas privertė pasibaisėti to meto civilizuotą pasaulį: fakelu padegė medinius kulto reikmenis ir pašventintas aukas. Ugnis persimetė ant aukštų, alyva įmirkusių durų ir deivės statulą dengiančios uždangos. Netrukus liepsnojo stogas. Greitai šventykla virto rūkstančiais griuvėsiais, virš kurių it nebylūs kaltintojai nakties danguje kyšojo marmurinės kolonos, – suskilusios, nuvirtusios.

Teisme vyras, kurio laukė žiauri bausmė – kankinimai, prisipažino padegęs šventyklą, kad įamžintų savo vardą. Efesiečiai susitarė niekada neminėti šio pakvaišusio garbėtroškos vardo, kad niekas nesužinotų apie pavykusį nusikaltimą. Bet gal kaip tik todėl ir yra žinomas nusikaltėlio vardas: Herostratas. Šventykla, kurią jis supleškino iki pamatų, buvo vienbalsiai to meto Antikos rašytojų pripažinta esanti viena gražiausių ir didžiausių pasaulyje. Tai buvo marmurinė Artemidės šventykla Efese – ketvirtasis pasaulio stebuklas.

Tais laikas ši kulto vieta jau egzistavo daugiau nei 1 000 metų. II tūkstantmečio pr. Kr. pabaigoje

Artemidės statula, kadaise stovėjusi priešais Efeso rotušę.

Maždaug taip atrodė Artemidės šventykla Efese prieš padegimą. Ji buvo 51 metro pločio ir 105 metrų ilgio, stogą laikė 127 kolonos; kiekvienos aukštis siekė 18 metrų.

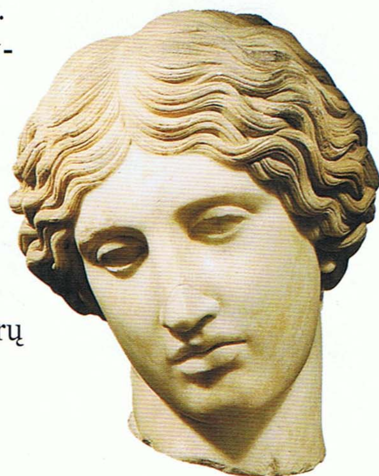
Norėdamas įamžinti savo vardą, garbėtroška graikas Herostratas 356 m. pr. Kr. padegė Artemidės šventyklą Efese. Tūkstantmetis statinys sudegė iki pamatų.

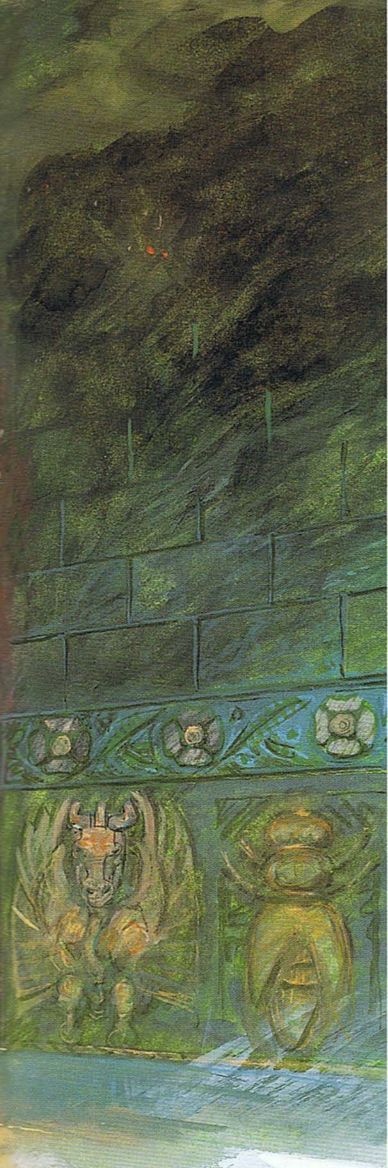
jonėnai, leidęsi iš žemyninės Graikijos dalies ieškoti naujų žemių savo kolonijoms, atvyko į Mažąją Aziją, apsistojo priešais Samo salą ir įkūrė Efeso miestą.

Netrukus miestas ir uostas virto gyva prekyviete su prašmatniais namais ir skurdžiomis lūšnomis, švariomis gatvėmis ir plačiomis, minios apgultomis agoromis (turgavietėmis). Ekonomika ten klestėjo kaip ir senojoje įkūrėjų tėvynėje, Graikijoje. Efesas tapo vienu didžiausių senojo pasaulio miestų.

Kas buvo Artemidė?

Nuošalioje vietoje prie Kaistros upės naujakuriai aptiko aptvarą, kurio viduryje augo šventas medis. Jį vietos gyventojai garbino kaip senosios Azijos gamtos dievybės – daugiakrūtės deivės įsikūnijimą. Graikai šį vietos kultą sutapatino su savo Artemide, skaisčiąja Mėnulio deive ir veržlia medžiotoja, miestų, moterų bei gyvūnų globėja.

Liūdinčios amazonės galva iš senosios Artemidės šventyklos.

Graikams tokia jų deivės kulto vieta atrodė per maža. Juk Artemidė – Dzeuso duktė ir Apolono sesuo dvynė. Taigi jie pradėjo Artemidei statyti naują šventyklą; ji turėjo būti didesnė, gražesnė ir puošnesnė. 560 m. pr. Kr. Efesą užėmė Lidijos karalius Krezas. Bet nėra to blogo, kas neišeitų į gerą. Jis buvo ne tik neapsakomai turtingas (ir šiais laikais turtuolis vadinamas „krezu“), bet ir graikų meno gerbėjas bei jų dievų garbintojas. Jo finansinė parama padėjo užbaigti Artemidės šventyklą, puošniausią Graikijos šventovę.

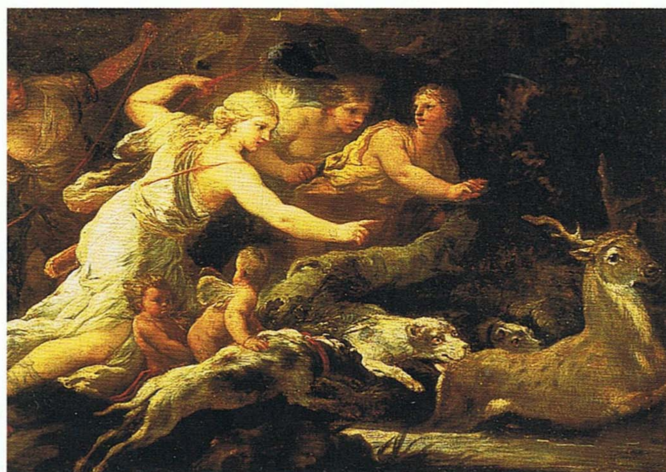
Mažojoje Azijoje dažnai kildavo žemės drebėjimai, taigi šventykla buvo pastatyta pelkėtoje vietoje, kad minkštas pagrindas nuslopintų požeminius smūgius. Iš pradžių išrausė gilią pamatų duobę; į kolonas įkalė atramines sijas iš apdegintų ąžuolinių rąstų. Ant rąstų paklojo masyvius pamatus iš akmens luitų; jų aukštis siekė paviršių. Ant pamatų iškilo šventykla – 51 m pločio ir 105 m ilgio. Kiekvienos iš 127 marmurinių kolonų aukštis siekė 18 m, taigi ji prilygo maždaug šešių aukštų namui. Lubos ir gegnių sankirtos buvo išskobtos iš kedro, aukštos sąvarinės celės durys – iš gludintos kiparisо medienos. Jos buvo gausiai išpuoštos auksu, išmargintos įvairiausiomis spalvomis. Celėje stovėjo daugiau nei 2 m aukščio Artemidės statula, pagaminta iš vynmedžio ir padengta sidabru bei auksu.

Artemidės šventyklos kolonas puošė bareljefai. Pirmosios Artemidės šventyklos bareljefo fragmente pavaizduotas dievų pasiuntinys Hermis.

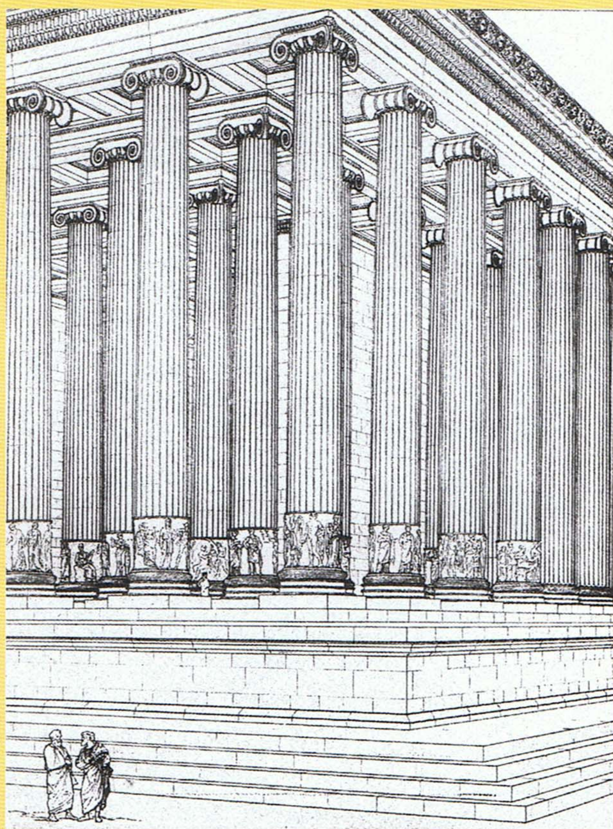
Ką efesiečiai rado po šventyklos griuvėsiais?

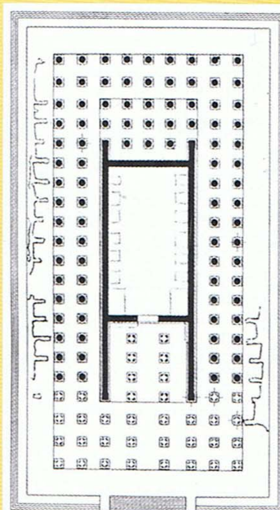
Nepakartojamą statinį ir jo vertybes savo beprotišku poelgiu sunaikino garbėtroška Herostratas... Tačiau šis tas liko: po sutrupėjusiomis kolonomis ir statulomis, kurias ugnis pavertė kalkių krūva, tarp išsilydžiusių indų ir griuvėsių efesiečiai atrado Artemidės statulą! Ji buvo bemaž nenukentėjusi. „Stebuklas!“ – tvirtino jie. Ir nutarė, kad šis radinys – dieviškasis pavedimas pastatyti tokią pačią šventyklą, tik šįkart – dar didesnę ir puošnesnę. Per visą Graikiją ir už jos ribų nusirito aukų rinkimo banga. Į Efesą plaukė pinigai, brangenybės ir kitos aukos, kurias skyrė tiek jaunas, tiek senas, turtingi ir vargšai. Naujoji šventykla pradėta statyti nedelsiant.

Šiame XVII a. paveiksle vaizduojama medžiojanti graikų deivė Artemidė su savo palyda.

Architektas Cheirokratas iš Efeso, kuriam buvo pavesta naujos šventyklos statyba, liepė iš

Naujosios Artemidės šventyklos planas. Apatinę kryžiukais pažymėtų kolonų dalį puošė frizai.

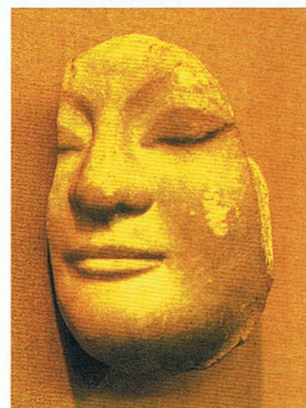
Po gaisro naujoji Artemidės šventykla pastatyta ant senosios pamatų. Naujosios šventyklos lubos – iš akmens plokščių.

ALEKSANDRAS DIDYSIS (356–323 pr. Kr.) buvo ne graikas, o Makedonijos karalius; jo mokytojas buvo graikų filosofas Aristotelis. Aleksandras laikomas iškiliausiu Antikos karvedžiu: jis su trisdešimties tūkstančių vyrų kariuomene perplaukė Helespontą, nukariavo didžiulę Persijos imperiją, sukūrė milžinišką pasaulinę imperiją su sostine Babilonu, kurios valstybinė kalba buvo graikų. Valstybė driekėsi iki Indo upės. Aleksandras Didysis įkūrė daugybę miestų, pavadintų jo vardu. Tačiau jam mirus (mirė nuo drugio) didžioji imperija netrukus subyrėjo.

riogsančių nuolaužų pašalinti griuvėsių liekanas, o statybinio laužo kalnus išlyginti. Taip padėtas naujas šventyklos pagrindas. Jis apdengtas storais marmuro luitais, todėl naujų šventyklos pamatų plotis siekė 65 m, ilgis – 125 m. Statydamas Cheirokratas laikėsi senosios šventyklos architektūros dėsnių: sugriuvusių kolonų vietoje iškilo 127 naujos kolonos, 36 iš jų apatinę liemens dalį ir vėl papuošė už žmogų aukštesni reljefiniai frizai, kuriuose pavaizduoti graikų dievų ir didvyrių žygdarbiai. Per keletą dešimtmečių buvusios šventyklos vietoje iškilo nauja, dviem metrais aukštesnė šventykla. Mat nuolaužų ir statybinio laužo kalnas, tapęs naujosios šventyklos pagrindu, buvo išklotas dviejų metrų aukščio grindimis. Naujoji šventykla skyrėsi dar vienu bruožu: lubos buvo ne medinės, o iš masyvių akmens plokščių. Tam, kad kitas toks beprotis kaip Herostratas nepadegtų šventyklos.

Kodėl Aleksandras Didysis neprisidėjo prie Artemidės šventyklos atstatymo?

334 m. pr. Kr. Aleksandras Didysis, leidęsis į garsųjį „Aleksandro žygį“ – pergalingą kelionę per Mažąją Aziją, pasiekė Efesą. Jis apsilankė atstatomoje Artemidės šventykloje ir pasiūlė paramą, visų pirma – finansinę. Efesiečiai atsidūrė keblioje padėtyje. Viena vertus, jie nenorėjo įžeisti galingojo Makedonijos karaliaus ir atstumti paramą, kita vertus, jis buvo „barbaras“ (barbaru Graikijoje laikytas tasai, kurio gimtoji kalba – ne gaikų). Jie ne-

Merginos galvos fragmentas iš senosios Artemidės šventyklos. Švelni, svajinga veido išraiška būdinga jonėnų stiliaus skulptūroms.

Artemidės statulos iš Efeso mįslės tyrinėtojai ilgai negalėjo įminti: ką reiškė viršutinę jos liemens dalį dengiantys keisti dariniai? Manoma, jog tai – jaučių sėklidės, kurios kartą per metus per didžiąją deivės šventę būdavo pritvirtinamos prie Artemidės statulos kaip vaisingumo simbolis. Paaukotų jaučių mėsą suvalgydavo šventės dalyviai.

Gražiosios Artemidės iš Efeso statula. Deja, jos nosį kirtikliu nudaužė vienas iš darbininkų archeologiniuose kasinėjimuose.

norėjo priimti barbaro pagalbos. Taigi griebėsi gudrybės: svetimšaliui karaliui jie paaiškino, esą toks galingas valdovas ir iškilus karvedys kaip Aleksandras prilygstąs dievui; todėl dievas neturėtų statyti šventyklos deivei. Taip pamalonintas Aleksandras išvyko iš miesto.

Naujoji Artemidės šventykla irgi statyta keletą dešimtmečių. Ir šį kartą Artemidės šventykla tapo ne vien religinis centras. Ten buvo sudaromi sandoriai, perkama ir parduodama ir, kaip ir kitos Graikijos šventyklos, ji buvo didžiausias ir svarbiausias bankas. Prireikus pinigų žmogus eidavo pas vyriausiąjį šventiką – tarsi kokį banko direktorių. Tasai skolindavo pinigų su palūkanomis – ir nemenkomis. Paprastai palūkanos sudarydavo 10 procentų. Taigi pasiskolinęs 100 talentų kasmet turėdavo mokėti 10 talentų palūkanų. Miestai ir bendruomenės atsipirkdavo lengviau: jie mokėdavo tik šešis procentus, o jeigu valstybė pritrūkdavo pinigų naujam karui, Artemidės šventyklos šventikas reikalaudavo viso labo 1,5 procento palūkanų.

133 m. pr. Kr. Efesą užėmė romėnai ir prijungė prie Romos imperijos; miestas tapo Azijos, Romos imperijos naujosios provincijos, sostine. Tačiau tai nesumenkino miesto ir šventyklos populiarumo: veikiai graikų deivė Artemidė virto romėnų medžioklės deive Diana, o Efesas įžengė į naują klestėjimo epochą.

Kada sugriauta Artemidės šventykla?

Artemidės šventykla dar tris šimtmečius išliko religinis, dvasinis ir ekonominis centras, kol 262 m. po Kr. ją išplėšė ir apgriovė gotai. 380 m. po Kr., praėjus 118 metų, ji prarado savo reikšmę: Romos imperatorius Teodosijus I paskelbė krikščionybę valstybine religija ir įsakė uždaryti visas pagoniškas šventyklas. Artemidės šventykla tapo nebereikalinga. Jei kam prireikda-

vo statybinių medžiagų – ar krikščionims naujos bažnyčios statybai, ar seldžiukams ir arabams, ne kartą užėmusiems miestą ir stačiusiems ten namus – jų atsigabendavo iš Artemidės šventyklos, kuri virto akmenų skaldykla.

Taip sunyko kadaise visame pasaulyje garsėjęs statinys, o kartu su juo – ir senasis Efeso miestas, pamažu nugrimzdęs į Kaistro upės pelkynus. Vėliau ant pelkių iškilo naujasis Efeso miestas. Vėlyvaisiais viduramžiais į miestą įžengus osmanams (turkams) iš senojo Efeso ir šventyklos nebuvo likę nė pėdsako. Niekas nežinojo, kur kadaise stovėjo miestas ir šventykla.

XIX a. viduryje Efeso miesto ir Artemidės šventyklos suskato ieškoti archeologai. Po ilgų, iš pradžių – nesėkmingų pastangų britų archeologas Džonas Tartlas Vudas po šešių metrų gylio dumblo sluoksniu aptiko Artemidės šventyklos pamatus, o 1903 m. jo kolega britas Deividas Hogartas atkasė Artemidės lobį. Ten būta 3000 vertingų perlų, auskarų, plaukų smeigtukų, segių ir mažų monetų iš elektrono, aukso ir sidabro lydinio; tokios priskiriamos prie seniausių kaltinių monetų.

1956 m. atkastos garsiojo skulptoriaus Fidijo dirbtuvės. Jose rastos trys Artemidės statulos kopijos iš pirmosios Artemidės šventyklos. Šiuos nepaprastus radinius galima pamatyti Efeso ir Seldžiko miestų muziejuose, Turkijoje.

Liūdinti amazonė iš senosios Artemidės šventyklos. Skulptorius Kresilas ją sukūrė varžydamasis gražiausios statulos rungtyje.

Archeologiniai kasinėjimai Efese. Keliolikos metrų dumblo sluoksnis dengė Artemidės šventyklos griuvėsius.

DAUGELĮ DIEVŲ romėnai perėmė iš graikų ir pavadino juos romėniškais vardais. Taip Dzeusas virto Jupiteriu, jo žmona Hera – Junona, jūrų dievas Poseidonas – Neptūnu, Artemidė – Diana, karo dievas Arėjas – Marsu, meilės deivė Afroditė – Venera, o Dionisas, vyno dievas – Bakchu.

Halikarnaso mauzoliejus buvo visiškai sugriautas. Iš kadaise milžiniško komplekso šiandien teliko pamatų duobė.

Halikarnaso mauzoliejus

Kur yra Halikarnasas?

Vos už 110 km į pietus nuo Efeso – ketvirtojo pasaulio stebuklo vietos, pietvakarinėje Mažosios Azijos dalyje įsikūręs Turkijos miestelis Bodrumas. Daugiau nei prieš du tūkstančius metų jis vadinosi Halikarnasas; čia stūksojo penktasis pasaulio stebuklas, Karijos karaliaus Mauzolo antkapinis paminklas.

Antrojo tūkstantmečio pabaigoje graikai, leidęsi ieškoti naujų žemių savo kolonijoms, įsikūrė Mažojoje Azijoje. Tuo laikotarpiu buvo įkurti Efeso, Halikarnaso, o šalies gilumoje – Milasos miestai.

546 m. pr. Kr. šį regioną užkariavo persų karalius Kyras II. Taigi milžiniška Persijos imperija driekėsi nuo Viduržemio jūros iki Indo upės, nuo Juodosios jūros iki Indijos vandenyno. Tačiau ji buvo per didelė, kad iš vieno centro ją būtų įmanoma valdyti. Taigi milžinišką Persijos imperiją

Karijos karalius Mauzolas, miręs 353 m. pr. Kr. Trijų metrų aukščio statula rasta tarp mauzoliejaus griuvėsių. Šiandien ji stovi Britų muziejuje Londone.

teko padalinti į mažesnes karalystes, kurias valdė karaliai, pavaldūs visos Persijos karaliui. Visur kitur jie galėjo elgtis kaip tinkami, jeigu tik jų elgesys neprieštaravo visos Persijos karaliaus interesams. Šie karaliukai vadinti satrapais (vietininkais).

Viena tokių satrapijų (tai satrapų valdoma sritis) buvo Karija, pajūrio kraštas pietvakarinėje Mažosios Azijos dalyje. Apie 400 m. pr. Kr. ją valdė karalius Hekatomnas, ištikimas Persijos valdovo Artakserkso vasalas. Hekatomnui valdant Karijos sostinė buvo Milasos miestas, stovėjęs kalnuose virš Halikarnaso. Tačiau ši sostinė Hekatomnui nepatiko, savo rezidenciją jis norėjo perkelti į Halikarnasą. Nors Milasa stovėjo svarbių prekybos kelių sankirtoje, tačiau Halikarnasas turėjo svarbų, nuo jūros pusės salos dengiamą uostą, kuris užėmė itin laivybai tinkamą padėtį. Aplink miestą driekėsi vandeningos ir derlingos žemės.

Hekatomnas pradėjo plataus masto statybas, norėdamas nedidelį uostamiestį paversti didinga sostine. Tačiau tos dienos nesulaukė. 377 m. pr. Kr. jis mirė; į sostą įžengė jo vyriausias sūnus Mauzolas.

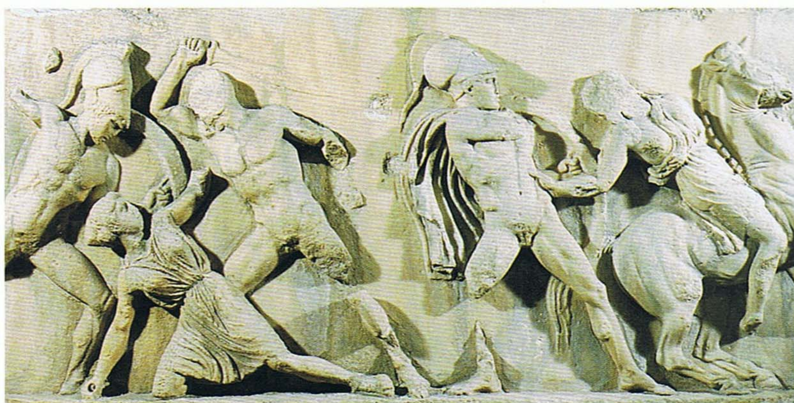
Kaip karalius Mauzolas įamžino savo vardą?

Jaunasis satrapas energingai tęsė tėvo pradėtus darbus. Visas miestas, išsidėstęs pakopomis kalnų šlaituose aplink uostą ir panašus į amfiteatrą, buvo apjuostas tvirtu gynybinių sienų žiedu.

PERSIJOS IMPERIJA susikūrė apie 550 m. pr. Kr. valdant Kyrui II. Iš pradžių jis užkariavo Medijos, vėliau – Babilonijos karalystes ir Mažąją Aziją. Po kelių dešimtmečių naujas užkariautojas – Darijus I pavertė Persiją pasauline imperija, kurios teritorija driekėsi nuo Mažosios Azijos iki Indo upės. Persų karinių laimėjimų pagrindas – iš stepių tautų perimtas kovos būdas, raitųjų lankininkų ataka. Imperija buvo valdoma per satrapus; karališki keliai turėjo užtikrinti puikų susisiekimą su centrine valdžia.

Lankininko bareljefas iš karaliaus Darijaus rūmų Sūzuose (dabar – Iranas).

Dvi plokštės iš 90 cm aukščio mauzoliejaus frizo; jame pavaizduota graikų kova su amazonėmis. Frizo autorius – graikų skulptorius Skopas.

AMAZONĖMIS graikų mitologijoje vadinta viena karinga Azijos gentis, kurią sudarė vien moterys. Tik pavasarį jos kurį laiką gyvendavo kartu su kaimyninių genčių vyrais. Tačiau iš vaikų, kurių susilaukdavo, amazonės pasiimdavo auginti tik mergaites. Jas išmokydavo kautis lanku ir strėlėmis. Pasak legendos, karingosios moterys netgi nusipjaudavusios vieną krūtį, kad taikliau šaudytų iš lanko. Antikoje kaip ir Naujaisiais amžiais amazonės buvo mėgstamas meno kūrinių motyvas.

Miesto viduryje įrengta turgaus ir susirinkimų aikštė (agora), virš kurios ant aukštos kalvos iškilo karo dievo Arėjo šventykla. O pusiaukelėje tarp agoros ir šventyklos Mauzolas sumanė pastatyti savo antkapinį paminklą, kuris po jo mirties turėjo per amžius priminti karališką jo vardą ir galybę.

Mauzolas, kaip kone visi Persijos karaliai ir satrapai, irgi buvo aistringas graikų meno bei kultūros gerbėjas. Todėl nenorėjo, kad jo ankapinio paminklo planą parengtų vietos architektai. Jis sukvietė visus graikų meninkus dalyvauti varžybose – gražiausio antkapio konkurse.

Šiame konkurse savo jėgas išbandė beveik visi garsūs graikų architektai. Mat nuo 404 m. pr. Kr., Spartos karvedžiui Lisandrui užėmus Atėnus ir tapus visos Graikijos valdovu, helėnų menininkai sulaukdavo nedaug užsakymų. Miestai ir bendruomenės buvo pernelyg nuskurdę, kad įstengtų nusamdyti architektus, skulptorius, auksakalius ir kitus taikomojo meno atstovus. Taigi jie džiaugėsi kiekvienu užsakymu, net jeigu jis atkeliaudavo ne iš Graikijos, o iš „barbarų“ kraštų.

Kaip atrodė Mauzolo antkapinis paminklas?

Konkurso nugalėtojai tapo architektai Satyras ir Pitijas. Jie pateikė trijų pakopų statinio planą: ant 33 metrų pločio ir 39 metrų ilgio keliolikos pakopų pagrindo stūksojo masyvus maždaug 27 m ilgio ir 33 m pločio kubas. Jo viršuje stovėjo tikroji laidojimo šventykla, kurios celę supo 36 kolonos. Kiekvienos aukštis siekė 11 metrų. Stogą virš kolonų salės atstojo 24 pakopų piramidė, kurios viršūnę puošė marmurinė kvadriga (keturkinkis vežimas). Viso antkapinio paminklo

Vieno iš keturių kvadrigą traukusių žirgų, stovėjusių mauzoliejaus viršuje, fragmentas.

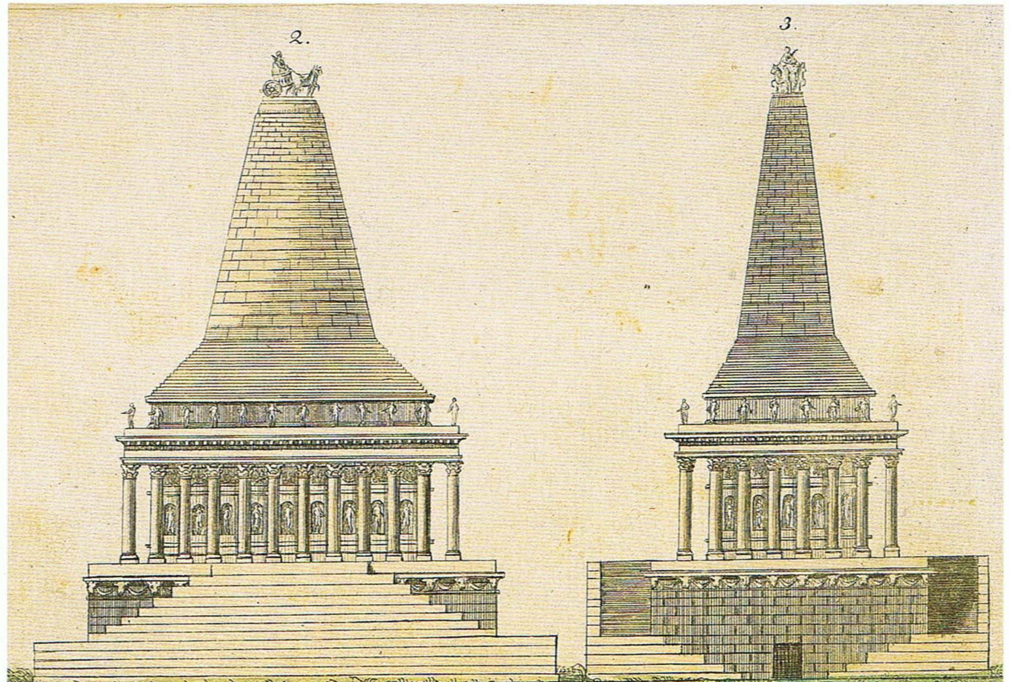
aukštis buvo 42 metrai, taigi jis prilygo maždaug 14 aukštų namui.

Antkapinio paminklo architektūra buvo neįprasta tiems laikams, nestandartinė: vyraujanti kryptis to meto graikų architektūroje buvo horizontalė, taigi statinio išplėtimas į plotį, o Mauzolo antkapinis paminklas buvo iškilęs aukštai į viršų.

Buvo dar viena naujovė: graikai net savo artimiausius ir įžymiausius mirusiuosius laidodavo žemėje, o Mauzolas savo paskutinio poilsio vietą iškėlė į padanges. Taip prieš daugybę šimtmečių piramidėse laidojo senovės egiptiečiai, o didinguose antkapiniuose paminkluose – kai kurie persų valdovai. Taigi Mauzolo antkapinis paminklas buvo graikų, egiptiečių ir persų architektūros stilių, kuriuos vėliau perėmė kone visos kultūros, derinys. Nuo tada įžymūs asmenys dažnai laidojami panašaus tipo antkapiniuose paminkluose. Pirmojo statytojo, Mauzolo, garbei jie pavadinti mauzoliejais.

Faktas, kad pirmasis pasaulio mauzoliejus tapo penktuoju pasaulio stebuklu, susijęs ne tik su architektūros neįprastumu. Frizai ir reljefai, sukurti garsiausių Antikos skulptorių – nepakartojami meno kūriniai, žavėję visą pasaulį. Juose pavaizduotos kinkinių lenktynės ir kovos su amazonėmis, dievai ir kiti mitologiniai personažai. Šios marmuro figūros buvo Antikos atspindys.

Deja, šių šedevrų Mauzolas nebepamatė. Jis mirė 353 m. pr. Kr., taigi anksčiau nei jie buvo baigti. Pradėtus statybos darbus tęsė Mauzolo žmona Artemisija. Ji buvo ne tik Mauzolo žmona, bet ir sesuo, ištekėjusi už vyriausiojo brolio ankstyvoje jaunystėje. Šitaip Karijos valdovai sekė Egipto faraonų pavyzdžiu, kurie dažnai vesdavo seseris, mat paveldėjimo teisė Nilo žemėje atitekdavo ne sūnui, bet vyriausiajai dukteriai.

Jau nuo Renesanso laikų menininkai, pasitelkę fantaziją, stengėsi atkurti mauzoliejaus vaizdą. Vario graviūra, XVIII a.

Baigusi antkapinio paminklo statybą Artemisija ten įamžino ir save: keturis kvadrigą traukiančius arklius, stovėjusius ant pastato viršaus, važnyčiojo ne vienas žmogus, o du – vyras ir moteris, Mauzolas ir Artemisija. Velionis karalius, anot to meto autorių, tik-

XV a. joanitų ordino riteriai mauzoliejaus griuvėsius panaudojo statant Šv. Petro tvirtovę.

ARTEMISIJA buvo sumani valdovė. Vos tik jai įžengus į sostą teko gintis nuo rodiečių užpuolimo. Ji griebėsi klastos: svetimšaliams užpuolikams išsilaipinus į krantą Artemisija paliepė, kad jos laivai išplauktų iš slapto uosto ir nutemptų į atvirą jūrą priešo laivus. Netekę galimybės atsitraukti, užpuolikai puolė į paniką ir buvo lengvai nugalėti. Taigi Artemisija savo priešų laivais nuplaukė į Rodą ir užėmė visą salą. Gyventojai, taip netikėtai užklupti, nė nesugebėjo rimčiau pasipriešinti.

rai nebūtų leidęs karalienei šitaip save įsiamžinti.

Kas baigė statyti mauzoliejų?

Artemisija irgi nesulaukė antkapinio paminklo statybos pabaigos. Ji mirė, praslinkus dvejiems metams nuo savo vyro ir brolio mirties. Po jos mirties vėl suabejota, ar verta tęsti antkapinio paminklo statybą. Iniciatyvą perėmė skulptoriai, architektai ir kiti amatininkai, dirbę statybose. Jų manymu, toks nepakartojamas meno kūrinys neturįs likti neužbaigtas. Jam esą skirta stovėti „per amžių amžius“, jį būtina užbaigti, net jei užsakovas – miręs.

Per amžių amžius? Iš pradžių atrodė, jog taip ir bus. 334 m. Aleksandras Didysis apsiautė ir sugriovė Halikarnaso miestą, tačiau Mauzolo antkapinis paminklas nenukentėjo. Ir kitų karų metais mauzoliejus liko nepaliestas. „Amžinybė“ tęsėsi viso labo 1500 metų: XII a. po Kr. didelę statinio dalį suardė žemės drebėjimas. Dar po 300 metų kryžiuočiai statinio griuvėsius panaudojo tvirtovės statyboje, kad apsigintų nuo turkų antpuolių. Taigi mauzoliejus buvo sugriautas ligi pamatų.

1523 m. turkų sultono Suleimano kariuomenė apsiautė puošnųjį Halikarnaso miestą. Ten, kur kadaise stovėjo mauzoliejus, iškilo užkariautojų vilos. 1857 m. britų archeologai dvyliką jų nupirko ir atkasė tai, kas liko iš mauzoliejaus griuvėsių. Šiandien šios liekanos – vienas vertingiausių Londono Britų muziejaus eksponatų.

Rodo kolosas

Kodėl karaliaus Demetrijo kariauna apsiautė Rodo miestą?

Karalius Demetrijas sėdėjo karo palapinėje ir niršo. Jau kelias savaites jis mėgina užimti Rodo miestą, įsikūrusį to paties pavadinimo Viduržemio jūros saloje, tačiau miesto sienų neįveikia net ir narsiausi jo kariai!

Tada, 305 m. pr. Kr., Demetrijus, Frygijos ir Likijos karalysčių Mažojoje Azijoje karalius, kreipėsi į Rodo salos gyventojus, prašydamas padėti jam kovoti prieš Egipto valdovą Ptolemėjų Soterą. Rodiečiai atmetė prašymą, nenusiteikę kariauti su savo svarbiausiu prekybos partneriu. Taigi Demetrijas iš pradžių pamėgino užvaldyti Rodą. Savo laivynu sėkmingai pasiekė Rodo krantus, išsilaipino su kariais ir perkėlė į salą kovos priemones bei maisto atsargas. Tačiau neįveikė žūtbūtinai ginamų miesto sienų.

Kokia didžiausia visų laikų kovos priemonė?

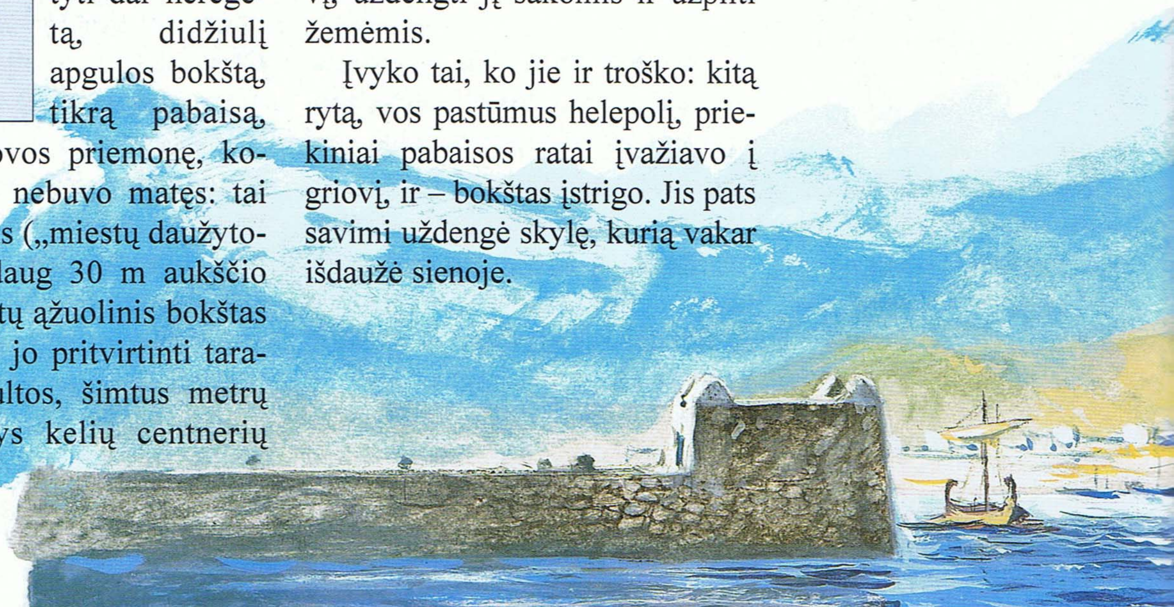
Degdamas troškimu įveikti Rodą, Demetrijas liepė pastatyti dar neregėtą, didžiulį apgulos bokštą, tikrą pabaisą, didžiausią kovos priemonę, kokios pasaulis nebuvo matęs: tai buvo helepolis („miestų daužytojas“) – maždaug 30 m aukščio devynių aukštų ąžuolinis bokštas ant ratų. Prie jo pritvirtinti taranai ir katapultos, šimtus metrų nusviedžiantys kelių centnerių svorio akmenis. Sakoma, kad šiam milžinui pajudinti reikėję 3 400 vyrų. Svorio pridėdavo ir viršutiniuose bokšto aukštuose už įtvirtinimų pasislėpę lankininkai, priešus užklumpantys strėlių kruša. Ten būta ir pakeliamųjų tiltų, kuriuos nuleisdavo ant miesto sienų. Nuo miesto gynėjų paleistų degančių strėlių saugojo vandeniu drėkinami žvėrių kailiai, pakabinti ant karklais apipintų išorinių bokšto sienų. Mūšyje pavyko panaudoti šią pabaisą: pristūmus ją prie miesto sienos buvo pramušta didelė skylė. Bet užuot puolę toliau, Demetrijaus kariai miesto centrą nusprendė atakuoti kitą rytą.

Rodiečiai, išvydę besiartinančią pabaisą, puolė ant kelių ir maldomis kreipėsi į Heliją, miesto dievą ir globėją. Jie prisiekė pastatysią jam statulą aukštesnę už helepolį, jeigu tik padėsiąs nelaimėje. Ir Helijas padėjo: jis įteigė mintį už miesto sienos priešais apgulties bokštą iškasti gilų griovį, uždengti jį šakomis ir užpilti žemėmis.

Įvyko tai, ko jie ir troško: kitą rytą, vos pastūmus helepolį, priekiniai pabaisos ratai įvažiavo į griovį, ir – bokštas įstrigo. Jis pats savimi uždengė skylę, kurią vakar išdaužė sienoje.

RODO SALA yra ties pietvakarine Turkijos pakrante. Nuotraukoje – Rodo Mandrakio uostas. Ilgai manyta, kad ten, kur dabar stovi viduramžių tvirtovė, kadaise stūksojęs kolosas. Senovėje Rodas buvo svarbus prekybos centras; Rodo gyventojai laikyti puikiais verslininkais.

Kadangi apie Rodo kolosą nėra išlikusių autentiškų šaltinių, tai ši milžiniška Saulės dievo Helijo statula vaizduojama įvairiai. Net nežinoma, ar Helijo statula stovėjusi prie įėjimo į uostą, ar pačiame mieste.

305 m. pr. Kr. Rodo apsiausties metu didžiulis apgulos bokštas helepolis pramušė gynybinę miesto sieną.

Po šios nesekmės Demetrijas nutraukė apsiaustį, su Rodu sudarė taikos sutartį ir – pasitraukė iš salos. Rodiečiai, laikydamiesi pažado, pradėjo statyti Helijo statulą. Ji istorijoje tapo šeštuoju pasaulio stebuklu.

Kodėl Saulės dievas Helijas buvo Rodo salos globėjas?

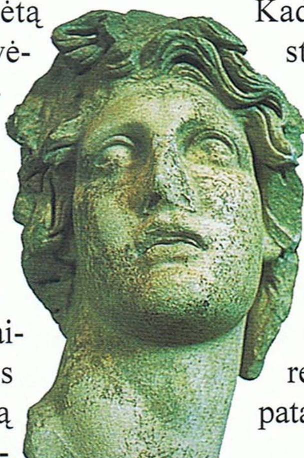
Kodėl rodiečiai iš daugybės graikų dievų savo maldomis kreipėsi būtent į Heliją, idant šis padėtų apginti jų miestą? Priežastis glūdi senovės graikų mitologijoje. Kai vyriausias graikų dievas Dzeusas vieną rytą dalijo pasaulį dievams, Helijo, Saulės dievo, nebuvo. Tądien jis kaip paprastai savo vežimu, traukiamu ketvertu baltų Saulės žirgų, ridinėjosi dangaus skliautu. Taigi grįžęs iš Dzeuso jis pareikalavo kompensacijos – salos, kurią regėjo kylančią iš jūros gelmių. Tai buvo Rodas. Dzeusas sutiko, ir nuo tada Helijas saulėtoje saloje tarp visų graikų dievų užėmė ypatingą vietą. Todėl rodiečiai nedelsdami puolė vykdyti savo pažadą.

Kartu jie įrodė, jog yra apsukrūs prekeiviai: įžymiam skulptoriui Harui iš Lindo pavedę sukurti 18 metrų aukščio statulą, tvirtai sulygo dėl galutinio užmokesčio už darbą bei statybines medžia-

APSIAUSTYS nuo senovės iki pat XIX a. – viena dažniausiai naudojamų karybos priemonių. Iš pradžių puolančios kariuomenės būriai apsupdavo miestą arba tvirtovę. Paprastai pakakdavo kelių savaičių arba mėnesių apsiausties, kartkarčiais panaudojant artileriją, kad badas, troškulys ir ligos priverstų miestą pasiduoti. Be to, gynybinę sieną buvo mėginama pramušti naudojant sunkiosios apgulties techniką, pavyzdžiui, taranus, apgulties bokštus ar artileriją.

gas. Vėliau pareikalavo, kad statula būtų dvigubai didesnė, ir Haras, matyt, nepergeriausiai mokėjęs skaičiuoti, suderėtą kainą padvigubino. Tik vėliau suprato, kad rodiečiai jį apmovė... Nes iš tikrųjų darbo ir medžiagų sąnaudos padidėjo net aštuonis kartus. Taigi per šį užsakymą Haras įlindo į skolas. Pabaigęs Helijo statulą, kurios statyba truko dvyliką metų, skulptorius nusižudė.

Helijo statulos galva.

Statula pradėta statyti 302 m. pr. Kr. Iš pradžių Haras sukonstravo geležinį karkasą – vidinę statulos konstrukciją, padengė jį moliu. Neužbaigta statula dar nebuvo reikiamo dydžio. Aplink ją supiltas į viršų vingiuojantis žemės pylimas. Jis turėjo padėti statulą apdengti bronzos lakštais. Nežinoma, ar bronziniai lakštai buvo nukalti, ar nulieti. Iš viso tikriausiai sunaudota daugiau nei 12 tonų bronzos. Statulos dydis pasiekė maždaug 36 metrų aukštį.

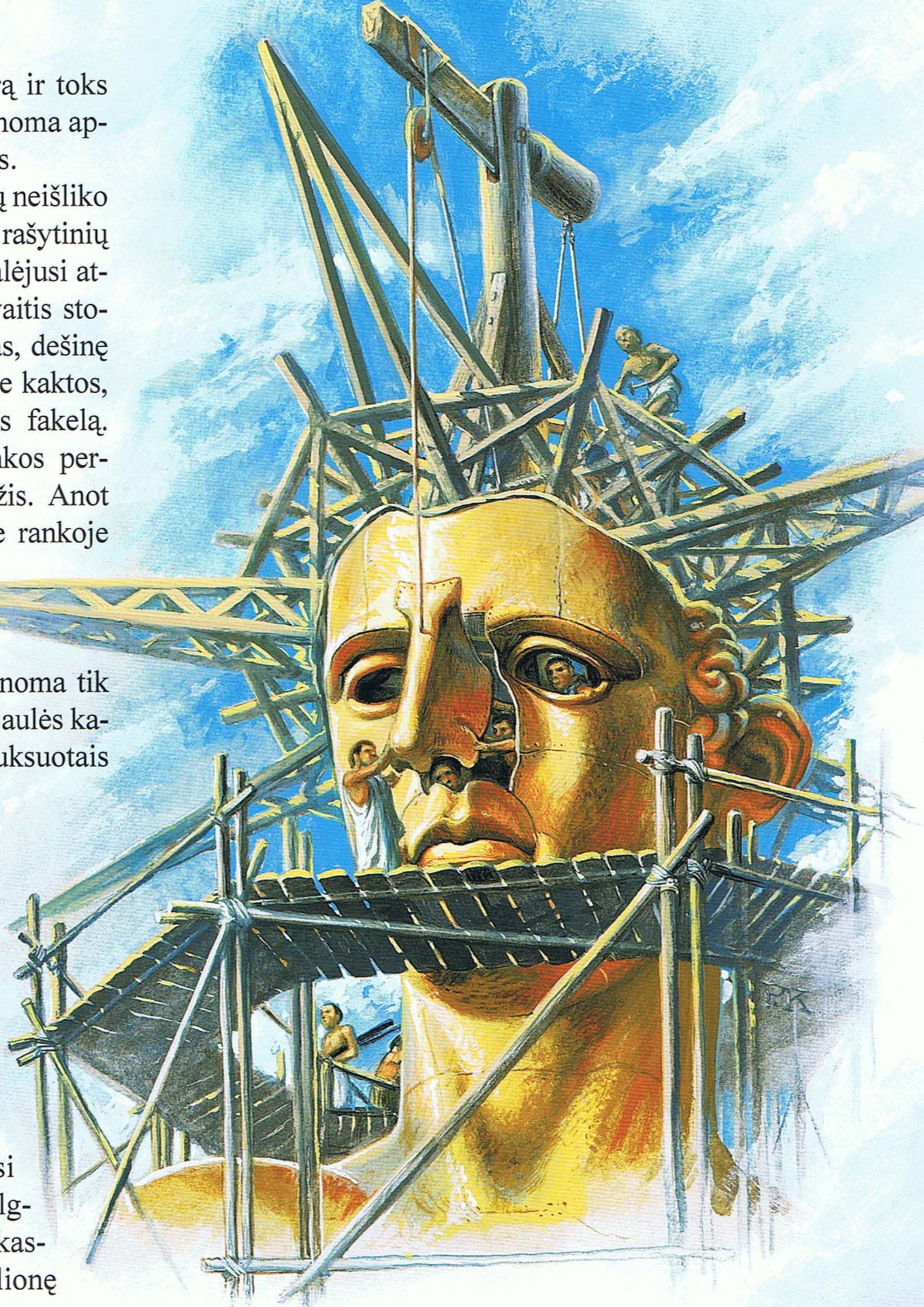
Kad šis milžinas tvirtai stovėtų, vidų pripildė įvairaus dydžio akmenimis. Koloso viduje paliko siaurą koridorių, kuriuo medinėmis kopėčiomis buvo galima užkopti iki statulos viršaus, kad, esant reikalui, ją būtų galima pataisyti.

Kokio aukščio buvo Helijo statula?

Tokia aukšta statula atrodytų nepaprasta net ir mūsų dienomis. Palyginkime: Hamburge stovinti Bismarko statula – 15 m aukščio, o Miuncheno Bavarijos aukštis siekia 18 metrų. Kiekvienas Helijo pirštas buvo

Pasak legendos, Saulės dievas Helijas visą dieną savo vežimu, kurį traukė keturi ugnimi prunkščiantys sparnuoti žirgai, keliaudavo dangaus skliautu iš rytų į vakarus. Naktį jis auksiniu luotu jūra parsiirdavo atgal į rytus, saulėtekio šalį. Jo galingi spinduliai kirsdavo tarsi strėlės.

Maždaug 36 m aukščio statulos vidų sudarė geležinis karkasas, padengtas moliu ir plonais bronzos lakštais.

didesnis už suaugusį vyrą ir toks storas, kad jo būtų neįmanoma apglėbti abiejomis rankomis.

Helijo statulos atvaizdų neišliko net ant monetų, taigi tik iš rašytinių šaltinių žinoma, kaip ji galėjusi atrodyti. Tikėtina, kad dievaitis stovėjo ant pjedestalo nuogas, dešinę ranką mąsliai pridėjęs prie kaktos, arba laikė į viršų iškėlęs fakelą. Ant sulenktos kairės rankos permestas gulėjęs jo drabužis. Anot kitokių aprašymų, kairėje rankoje jis laikęs strėlę, o ant peties buvo užsikabinęs lanką. Tiksliai žinoma tik viena – jo galvą puošusi Saulės karūna su septyniais paauksuotais spinduliais.

Neaiški ir milžiniškos statulos vieta. Atsižvelgiant į naujausius duomenis, mažai tikėtina, jog ji, kaip anksčiau manyta, būtų stovėjusi išžergtomis kojomis virš įėjimo į uostą. Dabar manoma, kad ji stovėjusi mieste, veidu į rytus, žvelgdama ten, iš kur Helijas kasdien pradėdavo savo kelionę dangaus kupolu.

Statula išstovėjo tik 66 metus. Per 224 m. pr. Kr. žemės drebėjimą statula lūžo per kelius ir virsdama sugriovė keletą namų. Orakului išpranašavus, kad statulos atstatymas užtrauksiąs Rodui nelaimę, ji bemaž 900 metų liko gulėti kur gulėjusi. Tik arabai, 653 m. po Kr. užėmę Rodo salą, nelabai pagarbiai pasielgė su šia nuvirtusia dievo statula. Jie nuplėšė bronzos lakštus, sukrovė juos ant 900 kupranugarių ir išgabeno į Edesą – Antikos laikų miestą šiaurinėje Mesopotamijoje. Ten bronzos lakštai buvo išlydyti. Taigi iš šeštojo ir trumpiausiai gyvavusio pasaulio stebuklo liko tik prisiminimas.

ŽODIS „KOLOSAS“

graikų kalboje iš pradžių reiškė tiesiog „statula“. Milžiniška Helijo statula jam suteikė reikšmę, kuri tebevartojama ir mūsų laikais: kolosas – tai „didžiulė statula“ arba tiesiog – „milžinas“.

Aleksandrijos švyturys

Kas įkūrė Aleksandriją?

ALEKSANDRIJĄ pastatė Aleksandro vietininkas Kleomenas. Aleksandras pats parinko vietą agorai, svarbiausiai miesto turgavietei, nustatė šventyklų skaičių ir nurodė, kokiam graikų dievui kiekviena jų turi būti skirta. Greitai Aleksandrija virto klestinčiu miestu, kuriame gyveno 600 000 gyventojų. Vėliau išgarsėjo jos didžiulė biblioteka, kurioje saugota visa senovės išmintis, surašyta į 700 000 papiruso ritinėlių.

Septintas pasaulio stebuklas, Aleksandrijos švyturys, iš tikrųjų yra aštuntasis pasaulio stebuklas.

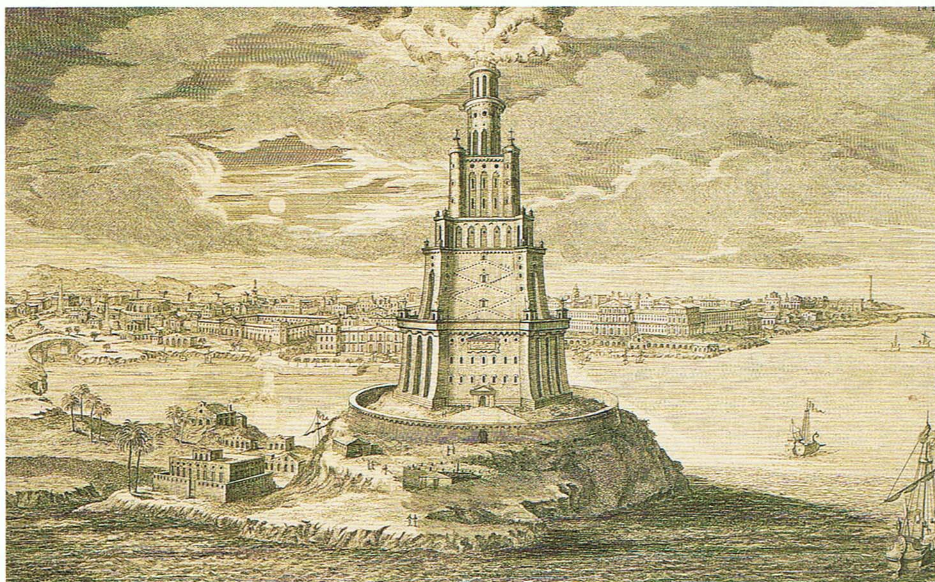
Anksčiau antruoju pasaulio stebuklu buvo laikomos Babilono miesto sienos. Tačiau 130 m aukščio švyturį, iškilusį Nilo deltoje, Antikos žmonės palaikė tokiu reikšmingu technikos laimėjimu, kad ilgai negalvodami Babilono miesto sienas išbraukė iš stebuklų sąrašo, o naujausiu ir paskutiniuoju pasaulio stebuklu ėmė laikyti Aleksandrijos švyturį. Jis ir šiandien tebėra aukščiausias iš visų kada nors pastatytų švyturių.

331 m. pr. Kr. balandį praėjo metai po to, kai Aleksandras Didysis užkariavo Egiptą ir senojoje Egipto sostinėje Memfyje buvo karūnuotas faraonu. Jaunasis pasaulio užkariautojas, kuriam tuomet buvo 25 metai, lydimas iškilmingos procesijos, žingsniais išmatavo 30 stadijų ilgio ir 7 stadijų pločio (5 370x1 253 m) kvadratą. Įkandin sekęs žynys į karališkuosius pėdsakus barstė miežinius miltus, mat orakulas išpranašavo, esą tai pamalonins dievus, taigi visus karaliaus sumanymus lydėsianti sėkmė.

Čia, labiausiai į vakarus nutolusioje Nilo deltos dalyje, turėjo iškilti Aleksandrija, pirmas valdovo miestas (vėliau Artimuosiuose Rytuose jis įkurs ne vieną jo vardu pavadintą miestą). Įkurdamas Aleksandriją Makedonijos karalius siekė, kad Egiptas taptų atviras Graikijos kultūrai ir ekonomikai;

Aleksandras Didysis švyturį nutarė statyti ant povandeninės uolos keteros šalia Faro salos .

Švyturio vaizdas XIX a. meno kūrinyje.

uostamiestis turėjo tapti prekybos centru. Aleksandras parengė jo planą, įsakė Viduržemio jūroje ties Faro sala ant šalia kyšojusios povandeninės uolos pastatyti švyturį – aukščiausią už visus.

Kaip atrodė Aleksandrijos švyturys?

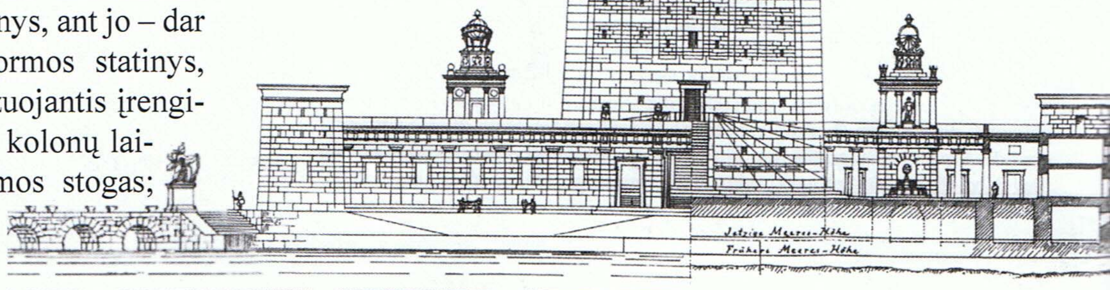
Aleksandrija pateisino karaliaus viltis, kurias jis puoselėjo prieš jos įkūrimą: miestas netrukus tapo klestinčiu metropoliu prie Viduržemio jūros. Tiesa, švyturio Aleksandras taip ir nebepamatė. Jis mirė 323 m. pr. Kr. Tik po 23 metų prasidėjo švyturio statyba.

Švyturys buvo milžiniškas statinys, pirmasis tikras bokštas žmonijos istorijoje: 30x30 m plote kilo 71 m aukščio į viršų siaurėjantis stačiakampis. Ant viršutinės aikštelės stovėjo antroji švyturio dalis, 34 m aukščio aštuoniakampis statinys, ant jo – dar vienas cilindro formos statinys, kuriame – signalizuojantis įrenginys. Statinį dengė kolonų laikomas kūgio formos stogas; jo viršuje stovėjo iš 130 m aukščio į jūrą žvelgianti Dzeuso arba jūrų dievo Poseidono statula.

Apatinė statinio dalis buvo padalinta į 14 skliautų palei sienas spirale aukštyn vingiavo rampa. Jos būta labai plačios. Bokšto vidurio ertmė nuo rūsio tęsėsi iki signalizacijos įrenginio. Žaliavą į viršutinius aukštus kėlė lynais. Švyturio bokšto sienos – iš baltojo marmuro. Aleksandrijos švyturys buvo pirmasis pasaulyje, dar nebuvo jį įvardijančio žodžio, taigi jis pavadintas salos vardu – *Pharos*.

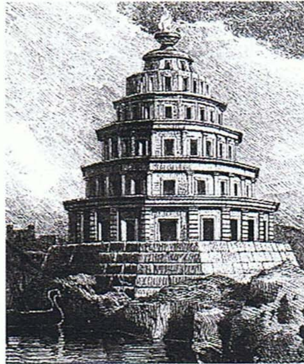
„FARO“ PAVADINIMAS **vėliau įsigalėjo visose romanų kalbose. Švyturys lotyniškai vadinamas *pharus*, itališkai ir ispaniškai – *faro*, prancūziškai – *phare*, portugališkai – *farol*. Milžiniškas pasaulio stebuklas padovanojo ne tik pavadinimą, bet ir vieną architektoninę savybę. Dar ir šiandien daugelis švyturių tebeturi tą pačią kompozicinę dermę: stačiakampis-aštuoniakampis-cilindras.**

130 m aukščio Aleksandrijos švyturys, archeologo Hermano Tyršo rekonstrukcija. Švyturio statyba tikriausiai kainavo 800 talentų; tai prilygsta 20 800 kg sidabro.

Kur stovėjo pirmasis pasaulio švyturys?

Prieš 200 metų taip įsivaizduotas Aleksandrijos švyturys.

Imperatoriaus Domicijano laikų (81–96 m. po Kr.) romėnų moneta su švyturio atvaizdu.

Aleksandrijos švyturys kaip ir visi tų laikų laivyboje naudojami signalai tikriausiai veikė tik dieną. Anuomet laivai kas vakarą ieškodavo uosto sustoti, kad nereikėtų nakvoti atviroje jūroje. Aleksandrijos uostas labai greitai suklestėjo. Vidinėje uosto dalyje iškraudavo iš derlingojo Nilo slėnio atplaukusius laivus su javais ir daržovėmis, uoste, skirtame užjūrio prekybai, švartavosi laivai, gabenę vyną iš Graikijos, prieskonius iš Rytų šalių, metalus iš Ispanijos ir prekes iš viso pasaulio. Atplaukdavo ir keleivių: studentų, kurie naujai įkurtame, aukšto lygio Aleksandrijos universitete norėjo studijuoti astronomiją ir filosofiją; ligonių, kurie tikėjosi, kad Aleksandrijos gydytojai grąžins jiems sveikatą; atvykdavo diplomatai, pirkliai ir keliautojai, norintys pamatyti ir pasigrožėti naujuoju miestu prie Nilo. Pagrindinės eksporto prekės buvo stiklas, papirusas ir drobė.

Netrukus laivai turėdavo išplaukti ir naktimis. Tokiems tikslams švyturyje sukonstruotas šviečiantis signalizacijos įrenginys: buvo deginami medžių sakai ir aliejus. Mediena buvo brangi, importuojama ir naudojama tik namų bei laivų statybai. Kuras į ugniavietę tikriausiai gabentas mulais įvijai į viršų kylančia rampa, įrengta švyturio viduje.

Aleksandrijos švyturys buvo pirmasisi laivyninkystės istorijoje.

Šviesą fokusavo ir atspindėjo įgaubtas veidrodis. Sakoma, kad jo būta tokio didelio, kad jo šviesą regėjo net „pasaulio pakraštyje“. Išradinga švyturio konstrukcija ir stipri šviesa – štai todėl neseniai pastatytas švyturys jau 279 m. pr. Kr. priskirtas prie septynių pasaulio stebuklų.

Aleksandrijos švyturį, kurio daugiau nei 1 000 metų nepalietė karai ir neramumai, ištiko kelių kitų pasaulio stebuklų likimas: 1 100 m. po Kr. jį sugriovė žemės drebėjimas; vėlesni arabų bandymai jį atstatyti buvo nesėkmingi.

1480 m. ant žemės drebėjimo sugriauto švyturio pamatų mameliukų sultonas Kait Bėjus pastatė tvirtovę, kuri ir dabar vadinama jo vardu.

Pagrindinių žodžių rodyklė

KAS YRA KAS

Septyni antikinio pasaulio stebuklai – tų laikų technikos ir meno šedevrai. Kaip buvo statoma Cheopso piramidė? Kur augo Kabantieji Semiramidės sodai? Kas ištiko deivės Artemidės šventyklą? Koks Mauzolo antkapio Halikarnase likimas? Kokio dydžio buvęs Rodo kolosas? Į tokius ir panašius klausimus atsakymą rasite šioje serijos „KAS YRA KAS“ knygoje. Joje pasakojama tokia septynių pasaulio stebuklų istorija, kokią dabar galima atkurti, remiantis senovės rašytiniais šaltiniais, tiriant statinių liekanas. Sužinosite viską apie septynių stebuklų kilmę, reikšmę tų laikų pasauliui ir tolesnį likimą.

ISBN 9955-573-94-5

MŪSŲ KNYGA